

RENEŠANČNÍ KRYPTA A MALOVANÁ ERBOVNÍ GALERIE KU POCTIVOSTI A VĚČNÉ PAMÁTCE RODU PÁNŮ Z VRÁBÍ V KOSTELE SV. JANA KŘTITELE VE STRAŽIŠTI U BŘEZNICE

ŠÁRKA KOLÁŘOVÁ

The Renaissance Crypt and the Painted Armorial Gallery in Honour and Eternal Memory of the Lords of Vrábí in the Church of Saint John the Baptist at Stražiště near Březnice

The Church of Saint John the Baptist at Stražiště conceals under the presbytery a Renaissance crypt that continues the memorial decoration of the liturgical space. During 1613–1616 William Tluksa Vrábský of Vrábí (the Eldest) designed it as a family necropolis. It is necessary to understand the memorial inscription with the painted armorial gallery in the background of a long-lasting dispute over the patronage right between the Vrábský of Vrábí and the Loubský of Lub families that is supported by exceptionally valuable written sources. The ancient tradition of the funeral of the owners of the Drahenice farm in the church at Stražiště is mediated by eight 16th century tombstones with legible inscriptions. They include biographical data that is a unique source for genealogical bonds of the family that died out long ago. Archival research brought an abundance of key information for the architectural development of the sacral compound and facilitated to partially reveal the non-implemented plans of the Schwarzenberg secundogeniture to build a Neo-classicist family tomb at Stražiště in the 1830 s in close proximity to the Renaissance necropolis of the Lords of Vrábí.

Key words: Stražiště (Příbram District) – Drahenice – sacral architecture – patronage right – funeral right – commemorative monuments – heraldry – genealogy – Vrábský of Vrábí family – Loubský of Lub family – Schwarzenberg family (secundogeniture) – Eggenberg family – Marcantonio Canevalle – Johann Phillip Jöndl

Kostel sv. Jana Křtitele ukrývá pod presbytářem renesanční kryptu, na kterou po dostavbě navázala memoriální výmalba liturgického prostoru, koncipovaná v letech 1613–1616 Vilémem (nejstarším) Tluksou Vrábským z Vrábí jako rodová nekropole. Pamětní nápis s erbovní galerií je třeba vnímat na pozadí dlouholetého sporu o patronátní právo mezi Vrábskými z Vrábí a Loubskými z Lub, k němuž existují mimořádně cenné písemné prameny. Starobylou tradici pohřbu majitelů drahenického statku zprostředkovává osm náhrobníků ze 16. století s dobře čitelnými nápisy. Biografické údaje v nich obsažené představují jedinečné prameny pro genealogické vazby vymřelého rodu. Archivní rešerše přinesly také řadu klíčových informací k architektonickému vývoji sakrálního areálu a umožnily poodhalit nerealizované plány schwarzenberské sekundogenitury vystavět na Stražišti v 30. letech 19. století novoklasicistní rodovou hrobku.

Klíčová slova: Stražiště (okr. Příbram) – Drahenice – sakrální architektura – patronátní právo – právo pohřbu – komemorativní památky – heraldika – genealogie – rod Vrábských z Vrábí – rod Loubských z Lub – rod Schwarzenbergů (sekundogenitura) – rod Eggenbergů – Marcantonio Canevalle – Johann Phillip Jöndl

V prostředí venkovské sakrální architektury se relativně běžně setkáváme s náhrobníky nižší šlechty ze 16.–17. století různého počtu i stavu dochování, jež představují mnohdy jediný viditelný doklad starobylého místa posledního odpočinku příslušníků místní společenské elity. Přitom není nejmenších pochyb, že společensky výše postaveným osobám příslušelo privilegované místo pohřbu v interiéru kostela, co nejbližší sakrálnímu centru – oltáři, a jejich přítomnost bývala vizuálně připomenuta ještě dalšími komemorativními památkami. Ty však oproti kamenným artefaktům v mnohonásobně větší míře podléhaly zkáze, ať už kvůli méně odolným materiálům, nebo zanikly v souvislosti s pozdějšími stavebními úpravami sakrální stavby. Máme zde na mysli především pohřební štíty a korouhve, které až na výjimky zmizely téměř kompletně, a stopy po jejich existenci nalézáme v obrazových či písemných pramenech. Pro vzácně dochované (dřevěné) epitafy navíc platí, že je dnes nacházíme častěji ve sbírkách muzejních institucí nežli v prostředí kostelních interiérů. Nutno dodat, že ani současné umístění těžkých monolitických náhrobních desek neodpovídá, až

na naprosté výjimky, jejich původnímu umístění. Do početné skupiny sledovaných památek, které dodnes přetrvaly *in situ*, přirozeně náleží nástěnné malby – v nápisové a obrazové formě. Ale i tato forma komemorativního umění doznala značného úbytku sítím času. Svým způsobem mimořádným, dosud ale nedoceneným dokladem renesančního memoriálního umění je výmalba nekropole drahenické větve rodu Vrábských z Vrábí s dochovanými náhrobními artefakty, založená na počátku novověku v raně gotickém kostelíku sv. Jana Křtitele ve vesničce Stražiště, ležící přibližně čtyři kilometry vzdušnou čarou východně od města Březnice, tedy přesně na pomezí jižních a středních Čech.

Účelem předkládaného článku je doplnění obsáhlé, před skoro dvěma desetiletími vydané časopisecké studie, která byla speciálně věnovaná stavebnímu vývoji kostela.¹⁾ Profesionální stavebněhistorický průzkum, spojený s vyhotovením plánové dokumentace, se primárně zaměřil na

1) J. Beránek – D. Doležal – R. Korenáj, Výsledky průzkumu areálu kostela sv. Jana Křtitele na Stražišti, okr. Příbram, Archeologie ve středních Čechách 6, 2002, s. 553–597.

středověké jádro kostela; příkladným způsobem sledoval i mladší stavební úpravy a přestavby. Tím paradoxněji ale působí fakt, že publikované hodnocení pozoruhodné šlechtické nekropole zůstalo takřikajíc v půli cesty. Zatímco poznání stavebních úprav, které souvisejí se zřízením renesanční krypty, lze považovat za ukončené, soudobým památkám v presbytáři se dostalo vysloveně okrajové pozornosti. Tento selektivní přístup je bohužel charakteristický nejen pro stavebně historicky orientované výzkumy, které se soustředí primárně na dějiny objektu – bez zájmu o jeho (movité) vybavení. Obdobným problémem jsou zatíženy i specializované studie o sepulkrálních památkách, kde autoři naopak opomíjejí časově odpovídající stavební úpravy dotčených svatyní.

Ještě v jednom ohledu jsme schopni znatelně prohloubit (a dle mého revidovat) dosavadní bádání o stražištském kostele a sousedících objektech v areálu hřbitova. Publikovaný rozbor písemných pramenů, který doprovází zmíněný stavebněhistorický průzkum, můžeme označit za přínosný, ale hodný dalšího doplnění zcela zásadními pramennými doklady. Po prostudování archivní rešerše²⁾ a soupisové (topografické) literatury³⁾ se ukázala mimo jiné absence písemností z velkostatkového fondu Orlík nad Vltavou, který uchovává Státní oblastní archiv v Třeboni.⁴⁾ Kromě dokumentů patrimoniální a hospodářské správy orlického panství soustřeďuje fond také souvislé řady zádušních účtů ke kostelům, u nichž orlická vrchnost vykonávala patronátní právo, a to s retrospektivní posloupností. Kostel ve Stražišti má konkrétně zachované účetní dokumenty z let 1619–1777, kdy kolatura byla po uzavření sporu s Vrábskými z Vrábí v režii Loubských z Lub. Po připojení Stražiště k orlickému dominiu v roce 1679 přešlo patronátní právo na rod Eggenbergů a následně Schwarzenbergů.⁵⁾ Přestože indicie k existujícím písemnostem z treboňského archivu bychom našli již u Augusta Sedláčka,⁶⁾ rozhodujícím impulsem k revizi archivních pramenů bylo studium rukopisných materiálů z osobního fondu Jana Tomana, významného regionálního badatele a autora řady historických studií z Mirovicka a Miroticka.⁷⁾ Kromě archivních rešerší ke Stražišti z velkostatkového fondu orlického panství obsahuje pozůstalost také rukopisné pojednání *Stražiště jako samostatná fara*, kde jsou soustředěny citace z edic středověkých pramenů.⁸⁾

Z nově „objevených“ pramenů církevní povahy jmenujme farní kroniku P. Šimona Bernarda Vrány *Liber Me-*

Obr. 1: Titulní list „O erbu a rodu starodávném pánů Vrábských z Vrábí“ z knihy *Diadochos* Bartoloměje Paprockého z Hlohova z Paprocké Vůle, autorem kolorovaného dřevorezu Jan Willenberg, tisk z roku 1602 (foto NK v Praze, sign. 54 A 69).

*morabilium Parochiae Mirowicensis*⁹⁾ s řadou relevantních údajů k dějinám mirovické (stražištské) církevní správy a obsáhlý inventář kostela sv. Jana Křtitele z pera jeho předchůdce P. Antonína Bláhy v latinsko-českém znění.¹⁰⁾ Přestože je posledně jmenovaný rukopis napsán poněkud svérázným jazykem, obsahuje řadu cenných informací ke kryptě, epigrafickým památkám i hřbitovním objektům ve Stražišti.¹¹⁾

(* 1785, † 1856) vlastenec, teolog a spisovatel. První léta kaplanoval na Hluboké, v srpnu 1813 nastoupil úřad orlického zámekského kněze. Karel I. Filip ze Schwarzenbergu mu svěřil i částečnou výchovu svých dětí, vyučoval češtinu a náboženství oba mladší prince, Karla a Edmunda. 1. září 1825 byl ustanoven farářem v Mirovicích, kde působil až do své smrti (tj. 31 let.). Biografické a bibliografické údaje s odkazy na prameny: B. Čermáková, Zapadlý vlastenec (Památce spisovatele Šimona Bernarda Vrány, děkana mirovického), Otavan 13, č. 2, 1930, s. 25–27.

10) SOKA Písek, Děkanský úřad Mirovice, inv. č. 69, kart. 11, sign. XVIII, *Inventarium Filialis ecclesie Strazischiensis sub patrocinio Sancti Joannis Baptiste cum annotatione supellectilis ecclesiae et omnium rerum ad ecclesias Strazischiensem pertinentium* a P. Antonio Blaha Curato Mirovicensi conditum Anno 1816; P. A. Bláhovi (farářem od 17. srpna 1814 do 18. května 1825) věnoval v kronice P. Vrána tyto řádky: „Byl velmi dobrého, však sprostého ducha. Velmi rád psal, avšak svými do starých spisů nepovážlivě činěnými zápisky a notami spisy ty nemálo pokazil. Budiž jeho způsob výstrahou pro všechny na budoucí časy. Měl při všem, co vykonal dobrý úmysl, ale vykonání se nepovedlo.“

11) Citované rukopisné prameny se řídí zásadami: I. Šfovíček ed., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*. Praha 2002.

2) Tamtéž, s. 559–562; autorem archivní rešerše je Daniel Doležal.

3) J. Renner – O. G. Paroubek, *Popis okresního hejtmánství Píseckého*. Praha 1889, s. 175; J. Trajer, *Historisch-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis*. České Budějovice 1862, s. 544–545.

4) Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Třeboň, Velkostatek (dále jen Vs) Orlík nad Vltavou, inventář fondu zpracoval prof. Josef Hanesch v roce 1969, [cit. 2020-09-24] dostupný z <https://digi.ceskearchivy.cz/921200001000124>.

5) S topografickým přehledem: M. Ryantová, *Církevní patronát Eggenberků a Schwarzenberků na přelomu 17. a 18. století (1694–1730)*, in: V. Bůžek ed., *Život na dvorech barokní šlechty (1600–1750)*. České Budějovice 1996, s. 617–637.

6) A. Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého XI*. Prácheňsko. Praha 1893, s. 249.

7) Jan Toman (*1907, † 1996) – učitel, archivář městských archivů v Mirovicích, Miroticích a Okresního archivu Písek.

8) Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Písek, fond Jan Toman, kart. 9, sign. 550, *Stražiště jako samostatná fara*, rkp. je datován 1949, 14 s.

9) Římskokatolická farnost Mirovice, *Liber Memorabilium Parochiae Mirowicensis*, založil P. Šimon Bernard Vrána 1826; Š. B. Vrána

ROD VRÁBSKÝCH Z VRÁBÍ A DRŽBA DRAHENIC

Již v 18. století vymřelý rod Tluksů Vrábských z Vrábí, jehož první historicky doložení členové jsou zmiňováni k roku 1360, odvozoval svůj predikát od tvrze Vrábí, ležící u Brandýsa nad Labem. Vnitřní struktura rodu se ustanovila v průběhu 15. století, kdy můžeme sledovat dvě hlavní větve – Vrábskou (vymřela v 16. století) a Čimelickou, ze které vzešla linie Mladějovická a z ní nejmladší Drahenická, stojící v centru naší pozornosti. Zakládá ji Hynek (nejstarší) Vrábský z Vrábí v polovině 16. století († 1571), a jak už domicil napovídá, jeho rodovým sídlem se stala drahenická tvrz.¹²⁾ Období vrábské državy Drahenic trvalo jeden a půl století a je pevně vymezeno roky 1535 až 1686.

Rod užíval dědičný erb – červený štít se zkříženými meči ostřím nahoru. V případě kompletně vyobrazeného erbu se opakují zkřížené meče v klenotu, přikryvadla jsou červeno-stříbrná.¹³⁾ Bartoloměj Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle, který je první významnou postavou v dějinách české genealogie a heraldiky, přejímá do svého Diadochu z Hájkovy kroniky¹⁴⁾ pozoruhodnou erbovní pověst, jejímž prostřednictvím osvětluje význam erbovních figur, tinktur i užívaného predikátu. Legendistický příběh je zasazen do roku 938 a seznamuje nás s bájnými předky rodu – bratry Hněvsou a Štyrsou – služebníky knížete Boleslava I., kteří se podíleli na vraždě sv. Václava. Jako přímý (pra)předek rodu zde vystupuje Hněvsa, který na oplátku pomoci dostal od knížete Boleslava I. dědinu na cestě z Boleslavi do Prahy, kde vybudoval vlastní dvorec. A protože někteří mu „*Bijec a jiní Wrah říkali, tomu Dworu dáno gméno Wrahbů*“. Hněvsou účasti na vraždě je osvětlena také červená barva štítu, neboť „*na památku uyliti Krue newinné S° Wáclawa, Wlasové některým z Rodu toho na Hlavách červení pozůstávali*“.¹⁵⁾ Paprockého vyprávění je doplněno ikonograficky jedinečnou ilustrací od Jana Willenberga, na jejímž základě jsou didakticky osvětleny také heraldické figury. Rodový erb, zobrazený jak v základní podobě štítu s meči, tak i ve formě s přílbou, klenotem a fafrnochy, se vznášá nad uzavřenou rakví s tělem zavražděného sv. Václava, kterou adorují čtyři andělé. Scénu uvádějí dva stojící muži (Hněvsa a Štyrsa) opírající se o své zbraně, představující zde jasný odkaz na zkřížené meče (obr. 1).¹⁶⁾

To je na úvod stručný, ale pro orientaci v následujícím textu pevný základ, protože heraldika rodu a genealogické vazby členů drahenické linie nejsou doposud v odborné literatuře podrobeny kritickému zpracování a jediným souhrnným textem zůstává heslo Augusta Sedláčka, zpracované pro Ottův slovník naučný.¹⁷⁾ Řadu uvedených životopisných a genealogických informací se podařilo ověřit na základě studia genealogicko-heraldické sbírky Gottfrieda Daniela, svobodného pána Wunschwitz¹⁸⁾ a genealogické sbírky Jana Antonína Dobřenského z Dobřenic.¹⁹⁾ Nezastupitelnou výpovědní hodnotu pro genealogii rodu, jak ještě ukážeme, mají v této souvislosti dochované memoriální památky v kostele ve Stražišti, náležící prvním dvěma generacím Vrábských z Drahenic.

Pro pochopení majetko-právních vztahů má rozhodující význam, abychom si také nastínili vrábskou etapu Drahenic, obšírněji rekonstruovanou v rukopisném elaborátu stavebněhistorického průzkumu obce.²⁰⁾ Pokud není uvedeno jinak, následující údaje přebíráme z této práce, v níž jsou řádně citovány pramenné zdroje. Držba drahenického statku počíná rokem 1535, kdy si Keruňk Vrábský z Vrábí († 1569)²¹⁾ nechal zapsat do desk zemských nabytí zdejšího vrchnostenského dvora a všech poddanských usedlostí, jež mu prodal Jan Drahenický z Rastel. Trhový zápis byl v deskách obnoven po požáru Pražského hradu roku 1544. Po Keruňkovi přešly Drahenice na jeho bratra Hynka, doložené 1552 při koupi vsi Malkov již s přídomkem „nejstarší“ a domicilem na Drahenicích. Nemovité dědictví po Hynkovi († 1571, pohřben ve Stražišti), nejprve zřejmě pospolu spravovali jeho dva synové Jan a Vilém, neboť společně přikoupili roku 1577 Uzenice od Kryštofa ze Švamberka. Ještě v roce 1584 je při koupi Chrásti a Namnic Jan uváděn jako Jan Vrábský z Vrábí a na Drahenicích. V následujících letech patrně došlo mezi bratry k rozdělení majetku, neboť Jan od roku 1589 držel Mirotice. Zemřel zřejmě bez potomků před rokem 1598,²²⁾ protože v testamentu jejich matky Voršily Vrábské z Bukova († 1598, pohřbena na Stražišti)²³⁾ figuruje již jen jeho bratr Vilém († 1630, pohřben na Stražišti).²⁴⁾ Právě on se ocitá v centru našeho zájmu, neboť stál za renesanční přestavbou stražištského kostela, spojenou s výstavbou rodové krypty. K Janovi Vrábskému už jen dodejme, že je to on, kdo vstupuje roku 1585 do sporu o patronátní právo na Stražišti se svým myslínským sousedem Kryštofem Loubským z Lub.

12) A. Sedláček, heslo Vrábský z Vrábí, in: Ottův slovník naučný 26 (U-Vusín). Praha 1907, s. 991–993.

13) A. Sedláček, Českomoravská heraldika II. Část zvláštní. Praha 1997, s. 68–69.

14) Václav Hájek z Libočan, Kronyka Czeska. Prag: Seweryn 1541, nepag., Österreichische Nationalbibliothek (dále jen ÖNB) Sammlung von Handschriften und alten Drucken, sign. 63.A.19, [cit. 2020-09-24] digitalizovaný tisk dostupný z <http://data.onb.ac.at/rec/AC09929251>.

15) K erbovním pověstem (s absencí erbovní pověsti pánů z Vrábí): I. Hrabětová, Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol. Brno 1992. Monograficky: K. Kejč, Bartoloměje Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle. Život – dílo – forma – jazyk. Praha 1946. Tématicky: P. R. Pokorný – P. Palát, Bartoloměj Paprocký a jeho význam v české heraldice. Heraldický klub ČNS, Praha 1979.

16) Odkazujeme na prozatím jediný známý kolorovaný exemplář, uložený v Národní knihovně v Praze pod sign. 54 A 69 – Bartoloměj Paprocký z Hlohol a Paprocké vůle, Diadochos id est Successio: Ginák Poslaupnost Knížat a Králův Českých Biskupův a Arcybiskupův Pražských a wssech třech Stawůw Slawného Králowstwíj Českého...

w Slawném Starém Městě Pražském: w Jmpressý Dědice Jana Ssmana 1602.

17) A. Sedláček, o. c. v pozn. 12, s. 991–993.

18) Národní archiv (dále jen NA), Sbírká genealogicko-heraldická Wunschwitzova, kart. 41, inv. č. 1323 (Vrábský z Vrábí).

19) Dobřenský je obeznámen s náhrobníky na Stražišti: NA, Sbírká genealogická Dobřenského, inv. č. 1222 (Vrábský z Vrábí); inv. č. 1188 (Vidršpěgár z Vidršperku).

20) J. Vajdiš – J. Škabrada – P. Zahradník – Z. Rachnevová – H. Jiřincová, Drahenice, okres Příbram. Stavebně historický průzkum a architektonické hodnocení. Praha 1978, rkp. uložený v archivu NPÚ ÚOP SČ v Praze pod inv. č. 118. Autorem archivní rešerše je Pavel Zahradník.

21) A. Sedláček, o. c. v pozn. 12, s. 992; NA, o. c. v pozn. 19, inv. č. 1222 (Vrábský z Vrábí).

22) Dobřenský z Dobřenic uvádí úmrtí k roku 1595, A. Sedláček, o. c. v pozn. 12, před rok 1602.

23) NA, Úřad desk zemských, Praha, inv. č. 1535, kart. 52.

24) A. Sedláček, o. c. v pozn. 12, s. 993.

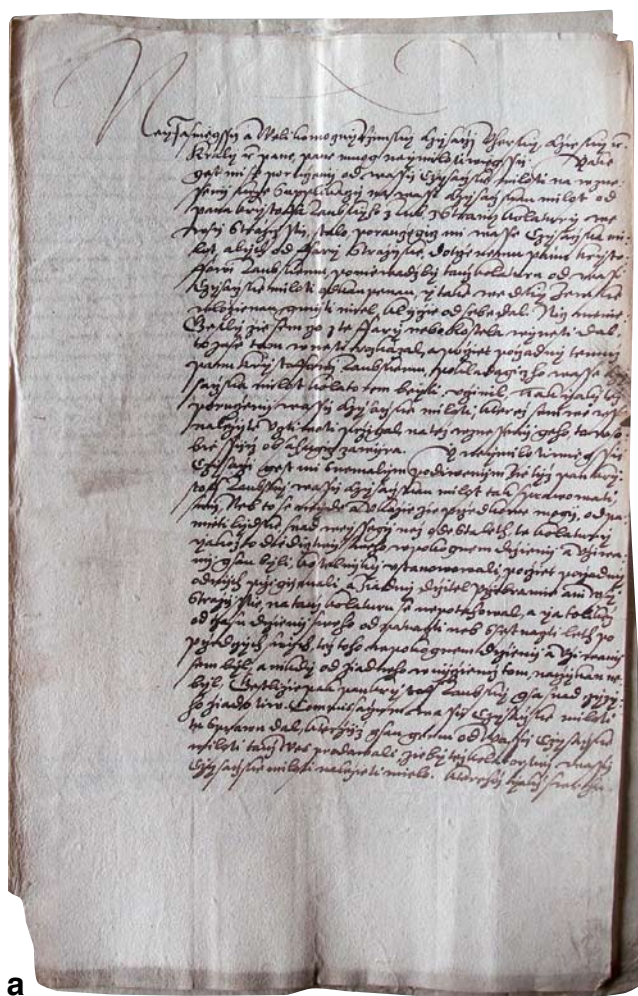
Vilém (nejstarší) Tluksa Vrábský z Vrábí²⁵⁾ postupně získával další majetky – nabyl Dešenice, Kožly, Chrast, díl svinčického statku a Uzenice. Značně rozsáhlé nemovité jmění spravoval až do roku 1626, kdy je v pokročilém věku postoupil dvěma synům. V příslušné listině je Vilém uveden s titulaturou na Drahenicích, Dešenicích a Německých Uzenicích. Podobně i na pamětních nápisích ve stražištském kostele z roku 1616 je podvkrát uveden s domicilem na Drahenicích a Dešenicích. Je tedy zřejmé, že Drahenice setrvale představovaly Vilémovo hlavní sídlo. Majetkové zázemí, které Vilém vybudoval, se patrně ukázalo být jedním z podstatných předpokladů sociálního vzestupu. De iure však nikoli Vilémova, ale jeho staršího syna Adama Hynka, povýšeného roku 1635 do panského stavu. Adam Hynek držel Drahenice až do své smrti v roce 1660.²⁶⁾

ROD VRÁBSKÝCH Z VRÁBÍ A JEJICH VZTAH KE KOSTELU SV. JANA KŘTITELE VE STRAŽIŠTI

Následující odstavce týkající se majetkových poměrů Stražiště – vsi s někdejší farním kostelem sv. Jana Křtitele – jsou v úvodu výtahem z již publikovaného rozboru písemných pramenů,²⁷⁾ a proto neuvádíme přímé pramenové zdroje. Poznámky s citacemi připojujeme u nově objevených pramenů nebo jiných historických dokladů, které jsou známé, ale jejich výpovědní hodnota nebyla dosud ve vztahu ke kostelu sv. Jana Křtitele náležitě doceněna.

Ke středověkým dějinám kostela sv. Jana Křtitele se jako obvykle váže pramálo zmínek. Mezi prvotní prameny náleží soupisy papežských desátků, počínající rokem 1352, kde je stražištský kostel uveden mezi farními kostely Božeňského děkanátu. Další zprávy jsou obsaženy v konfirmačních knihách pražských generálních vikářů, představující až na výjimky stručné a typizované konfirmační zápisy.²⁸⁾ Pro námi sledované téma je ovšem zajímavější zápis k roku 1400 zaznamenaný v *Libri erectionum*. Tehdy Jan Šic z Drahenic,²⁹⁾ držitel nedalekých Drahenic včetně tamní tvrze, či spíše dvora coby vrchnostenského sídla, daruje stražištskému kostelu kopu grošů za účelem sloužení zádušních mší za své rodiče.³⁰⁾ Je to totiž cenná, byť pro středověk ojedinělá pramenná stopa úzké vazby majitelů drahenického statku k tomuto kostelu.³¹⁾

V lucemburském období Stražiště přináleželo k příbramskému panství pražských arcibiskupů, sekularizo-

a

vanému za husitských válek. Jak konkrétně se v závěru středověku vyvíjela držba Stražiště, není známo. Ves patrně zůstala součástí zástavního příbramského panství, což lze doložit k roku 1513. Někdy v 1. polovině 16. století došlo k jejímu rozdělení na dva majetkové díly, znovu scelelé pod jednu vrchnost v roce 1582. Údaji z 80. až 90. let 16. století se dostávají k meritům předkládaného článku, protože v těsné návaznosti na tehdejší majetkové transakce propukl vleklý spor o patronátní právo ke stražištskému kostelu.³²⁾ Spor tím složitější, že kostel už delší čas sloužil jako rodová nekropole jedné z protivných stran.

Celá ves Stražiště od roku 1582 (a zčásti již od roku 1558) patřila Loubským z Lub, kteří sídlili na tvrzi v Myslíně, ležícím od Stražiště takřka na dohled; jejich rodové pohřebiště nacházíme v kostele sv. Klimenta v Mirovicích.³³⁾ Loubští si současně nárokovali patronátní právo ke stražištskému kostelu, a proto se střetli s členy vladyckého rodu Vrábských z Vrábí, majiteli blízkých Drahenic, kteří tento kostel využívali nejpozději od roku 1560 (doložen pohřeb Markyty Vrábské z Malovic) jako rodovou nekropoli, stejně jako jejich předchůdci Drahenští z Rastel.

Vrábští nechtěli uznat patronátní právo Loubským, jež si nechali roku 1558 zapsat spolu s nabytím (menšího) dílu vsi do desk zemských. Z výpovědí aktérů rozeprě z roku 1585 – Jana Vrábského z Vrábí a Kryštofa Loub-

25) S přídomkem „nejstarší“ se u Viléma Vrábského z Vrábí setkáváme od roku 1613; A. Sedláček, o. c. v pozn. 12, s. 992.

26) Drahenice zůstávají v držení rodu ještě do roku 1686, kdy Eva Marie Vrábská, rozená Lažanská z Bukové, prodala celé panství hraběti Leopoldovi Vilémovi z Valdštejna. Vrábská éra Drahenic se v tomto roce uzavírá a o pět let později vymírá po meči i celá rodová linie; celý rod Vrábských rokem 1715.

27) J. Beránek – D. Doležal – R. Korený, o. c. v pozn. 1.

28) SOKA Písek, o. c. v pozn. 8.

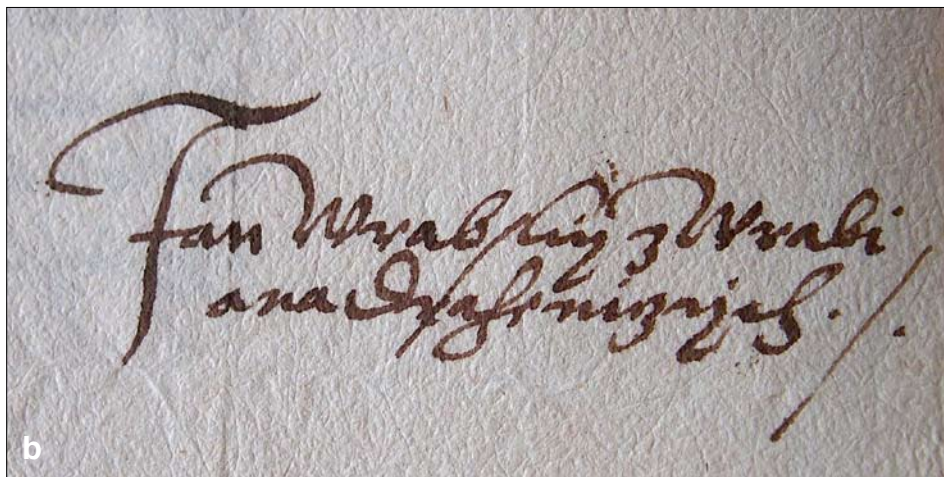
29) Drahenice zřejmě připadly Šicům na sklonku 14. stol.; kolem 2. pol. 15. stol. lze zachytit několik zpráv o příslušnících tohoto rodu, kteří však sídlili buď na Zalužanech, nebo na Lazsku, takže se zdá, že Šicové Drahenice kolem pol. 15. stol. prodali; J. Vajdiš – J. Škabrada – P. Zahradník – Z. Rachneuvá – H. Jiřincová, o. c. v pozn. 20, s. 2.

30) A. Sedláček, o. c. v pozn. 6, s. 249.

31) Další, již hmatatelnou stopou (ovšem s odstupem dlouhých 115 let) je pohřeb Václava Drahenického z Rastel na konci roku 1515, doložený prostřednictvím náhrobního kamene (viz dále).

32) NA, Stará manipulace, inv. č. 3873, sign. W1/2.

33) J. Toman, Hrobka Loubských v děkanském kostele v Mirovicích, Časopis Společnosti přátel starožitností 70, 1962, s. 35–39.

Obr. 2: a – Úvodní strana dopisu Jana Vrábského z Vrábí a na Drahenicích císaři Rudolfovi II. ve věci kolátorství ke kostelu sv. Jana Křtitele na Stražišti, datováno 4. května 1585; b – podpis Jana Vrábského z Vrábí (všechny fotografie S. Kolářová, není-li uvedeno jinak).

ského z Lub – vyplývá, že to byli držitelé drahenické tvrže, kteří v 16. století fakticky vykonávali patronátní právo ke stražištskému kostelu. Kryštof Loubský v průběhu sporu sám uvedl, že Vrábští obsazovali zdejší faru, ovšem z toho důvodu, že zástavní držitelé příbramského panství, jimž toto právo mělo správně náležet, neměli o svém nároku patřičné vědomí.³⁴⁾ Jan Vrábský naopak hájil svá práva na základě rodové paměti a nabytého dědictví po svých předcích (obr. 2).³⁵⁾ Ani když panovník Rudolf II. v této věci roku 1585 označil za právoplatné vykonavatele Loubské (kteří se zaštiťovali rádným vykoupěním zástavního statku), spor neutichl.³⁶⁾ Třeníce o obsazování stražištské fary definitivně skončily až roku 1599, když Vilém (nejstarší) Tluksa Vrábský z Vrábí a na Drahenicích a Hynek Loubský z Lub, na Myslíně a Horosedlech uzavřeli smírčí smlouvu.³⁷⁾

Otázkou je, jaké byly kořeny shora vylíčeného sporu. Jako dozvuk „sekularizace majetku pražského arcibiskupství v důsledku husitských válek a [z toho pramenících] nejasných majetkových vztahů mezi zdejší drobnou šlechtou“ jej interpretují autoři studie o stražištském kostele.³⁸⁾ Jistě to není jediná přípustná hypotéza, průkazného závěru se ale sotva dobereme. Místo abychom předkládali jiné spekulace, raději se zaměříme na finále sporu. V tomto směru jsme schopni doplnit publikovanou rekonstrukci sváru o důležité údaje obsažené v závěrečném ujednání mezi protivnými stranami. K dispozici máme totiž plné znění smírčí smlouvy, jež byla rádně zapsána do desk zemských.³⁹⁾ Existence daného dokumentu je u autorů stavebněhistorického průzkumu pouze stručně zmíněna, aniž by byl dohledán originál.⁴⁰⁾ Přitom na jeho existenci v deskách zemských odkazuje

přímou citací již August Sedláček ve svém kompendiu o hradech, zámcích a tvrzích království Českého.⁴¹⁾ Při probírce dochovaných archiválií orlického panství znění smlouvy zachytil (byť v mladším rukopisném opisu) také archivář Jan Toman.⁴²⁾ Co zajímavého lze vyčíst z dokumentu vyhotoveného roku 1599? Předně zaujme obšírnost a přesnost právních ujednání vztahujících se ke stražištskému kostelu. Předmět smlouvy je přehledně uspořádán do pěti částí; z nichž až závěrečná upravuje právo pohřbu na Stražišti. Máme tak k dispozici cenný pramen ke studiu hned

několika aspektů sociálně-právních vazeb k venkovskému farnímu kostelu v raném novověku, proto smlouvu a jí předcházející korespondenci účastníků sporu připojíme v plném rozsahu v ediční příloze. Prostředníkem znesvářených šlechticů byl ustanoven Jan Bukovanský Pinta z Bukovan a na Zbenicích.⁴³⁾ Vilém Vrábský úvodem znovu konstatoval, že patronátní právo ke stražištskému kostelu mu po předcích náleží jakožto držiteli drahenického statku. Nato Kryštof Loubský namítl, že on patronátní právo zdědil po svém strýci, který jej rádně nabyt koupí od panovníka. V listině je poté zdůrazněno, že oba účastníci sporu došli k rozhodnutí, aby se „*přátelsky a pěkně s dobrou vůlí porovnali a spokojili*“. Poté následuje podrobné rozepsání dohody. Vilém Vrábský se „*dobrovolně*“ vzdal patronátního práva, k čemuž zavazuje i své dědice a budoucí držitele drahenického statku. Připadla mu však do užívání zádušní louka zvaná „*Dubčice*“, přičemž je uvedena částka, kterou za to má každoročně odvádět do zádušní pokladny. Dále je ustanoveno, že vrchnost napříště nemusí odvádět stražištskému kostelu desátky z poddanských usedlostí ve vsi Draheničkách. Vilém Vrábský se v této souvislosti – zdůrazňujíc, že nikoli z povinnosti, nýbrž z dobré vůle – zavazuje, že skládá k záduší stražištského kostela ihned 50 kop grošů míšeňských, a to z toho důvodu, aby se chudému záduší nestala újma. Také si neopomněl vymínit, že jeho poddaní nebudou napříště upomínáni ve věci zádušních poplatků k stražištskému kostelu. Z našeho úhlu pohledu je zvláště zajímavý čtvrtý bod smlouvy, týkající se kostelního vybavení. Kalich, který byl dříve zastaven a který byl z podnětu Vilémovy matky Voršily Vrábské z Bukova vyplacen, bude navrácen k záduší kostela. A také účetní dokumenty „*registra hlavní*“ a misál měly být odevzdány Hynkovi Loubskému. Poté následuje poměrně lakonické páté ustanovení, kterak stražištský kostel má „*na věčné časy*“ sloužit jako pohřební místo Vrábských a obecně držitelům drahenického statku. A současně se jim přiznává právo účastnit se „*počtu*

34) NA, o. c. v pozn. 32; viz ediční příloha č. 1.

35) Tamtéž; viz ediční příloha č. 2.

36) Tamtéž; viz ediční příloha č. 3.

37) NA, Desky zemské větší, inv. č. 176, folio J 5; viz ediční příloha č. 4.

38) J. Beránek – D. Doležal – R. Korený, o. c. v pozn. 1, s. 560.

39) NA, o. c. v pozn. 37.

40) J. Beránek – D. Doležal – R. Korený, o. c. v pozn. 1, s. 560, 578. Autoři stručně zmiňují, že spor byl urovnán smlouvou „z roku 1599, když Vilém Tluksa z Vrábí, majitel Drahenic, uznal podací právo Hynkovi Loubskému z Lub, který na oplátku přiznal Vrábským právo pohřbu na Stražišti.“

41) A. Sedláček, o. c. v pozn. 6, s. 249.

42) SOA Třeboň, Vs Orlick nad Vltavou, inv. č. 942, sign. III K alfa 1.

43) K vazbám drobné šlechty na jižním Příbramsku: F. Koreš, Paměti Přibíka a Jana Bukovanských Pintů z Bukovan. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, 2018, [cit. 2020-09-24] dostupné z <<https://theses.cz/id/r14n6b/>>.

zádušního“ na Stražišti, zatímco držitelé myslínského statku mají k tomuto kostelu ustanovit „pořádného“ kněze.

Jak smlouva v „praxi“ fungovala, zajímavým způsobem osvětluje dopis, který roku 1672 odeslala Eva Vrábská, rozená Lažanská z Bukové,⁴⁴⁾ držitelka drahenického panství, Evě Ludmile Měsíčkové, rozené z Kalenic, držitelce myslínského panství. Na úvod důrazně připomněla, že podle „starobylé“ smlouvy mají Vrábští právo na pohřeb ve stražištském kostele a že myslínská vrchnost na zdejší faru dosazuje faráře. Dále píše, kterak je zdejší fara delší čas opuštěna, a proto Eva Ludmila dovolila, aby zde mohl sloužit mše farář z Pohoří, kterého označuje za svého. Nyní ji navíc žádá, aby zde mohl sloužit mše i její kaplan, přičemž svou sousedku varuje před tím, aby jí to nedovolila. A stejně rázně dodává, aby se varovala jiného řešení neobsazené fary, jinak prý bude hájit svá práva. Přitom neopomněla zdůraznit, že předestřený způsob duchovní správy má pro obě strany výhodu ušetření peněz.⁴⁵⁾

Otázkou je, kdy přesně došlo de iure ke změně farního kostela sv. Jana Křtitele ve filiální. Podle retrospektivní (dnes neověřitelné) zprávy byl k roku 1624 posledním farářem evangelík s profesí tkalce.⁴⁶⁾ Zda již od uvedeného roku byla fara spravována odjinud, nelze bezpečně zjistit.

Útržkovité zprávy z 50. let 17. století mluví o správě farnosti z Mirovic. Od roku 1659 figuruje kostel na Stražišti již jako filiálka ke kostelu sv. Petra a Pavla v Pohoří, jak ostatně vyplývá ze znění dopisu uvedeného v předchozím odstavci. Po smrti pohořského faráře Jakuba Františka Šípka († 1708) byl stražištský obvod (Stražiště, Drahenice, Draheničky, Počaply, Nestrašovice, Rastely a Vohaře) za

Obr. 3: Stražiště (okres Příbram), celkový pohled na sakrální areál s kostelem sv. Jana Křtitele.

Obr. 4: Stražiště, areál kostela sv. Jana Křtitele, celkový pohled od jihovýchodu; vlevo raně barokní kaple sv. Jana Křtitele, vpravo z uzavřeného okrsku předstupuje půlválcové těleso bývalé kostnice (tzv. bašty).

mirovického faráře Matěje Františka Rosy natrvalo připojen k Mirovicím.⁴⁷⁾

RENESANČNÍ PŘESTAVBA KOSTELA A VÝSTAVBA KRYPTY V LETECH 1613–1616

Stražištský kostel sv. Jana Křtitele zaujímá dominantní místo v krajině. Obklopen dosud funkčním hřbitovem stojí při západním okraji malé vísky, na nejvyšším místě intravilánu. Sakrální okrsek je uzavřen kamennou ohradní zdí s jedinou vstupní branou, orientovanou směrem

44) Manželka Václava Rudolfa Vrábského z Vrábí († 1667); A. Sedláček, o. c. v pozn. 12, s. 993.

45) SOA Třeboň, Vs Orlík nad Vltavou, inv. č. 1158, sign. III P 10 d; vycházíme z překladu německého jazyka J. Tomana: SOkA Písek, fond Jan Toman, kart. 33, sign. 985, rkp. *Mirovické věci duchovní* (Registratura Orlík: III.- P 10), 1949, s. 9.

46) Příjmy byly natolik nízké, že tamní farář musel provozovat nějaké řemeslo, aby se uživil – SOkA Písek, o. c. v pozn. 10, sign. XI, rkp. Františka Tyla *O Stražišti a fare tamní*, nepag.

47) Blíže s konkrétními doklady – tamtéž; Římskokatolická farnost Mirovice, o. c. v pozn. 9; J. Trajer, o. c. v pozn. 3, s. 545.

k jihu. Součástí zástavby hřbitova jsou také dvě pozoruhodné stavby – kaple sv. Jana Křtitele a torzálně zachovaná kostnice (tzv. bašta). Jejich stavebnímu vývoji se budeme věnovat po nástinu renesančních úprav zřetelně barokizovaného kostela (obr. 3, 4).

Jádro nevelkého, přibližně orientovaného kostela sestává ze tří hlavních částí: lodi obdélného půdorysu, presbytáře lichoběžného půdorysu a hranolové věže, jež předstupuje před západní průčelí lodi. Jediným přístavkem je sakristie po severní straně presbytáře. Stávající věž prozatím ponecháme stranou pozornosti, neboť celá vznikla „až“ na počátku 18. století (obr. 5, 6). Nás bude především zajímat podoba kostela před renesančními úpravami na počátku 17. století a po jejich dokončení. Obojí stav poměrně dobře ozřejmil důkladný, zevrubně publikovaný stavebněhistorický průzkum.⁴⁸⁾ Orlická registra i zádušní účty zde figurují jako důležitý pramenný zdroj pro stavební proměny objektu, jež dosud nebyly zohledněny v literatuře.

Kostel, vybudovaný zřejmě ve 2. třetině 13. století, se po stavební stránce prakticky nezměnil až do přelomu 16. a 17. století. Svou původní dispozicí i architektonickými detaily jednoznačně spadá do známé skupiny raně gotických kostelů českého jihozápadu, které se vyznačují mimo jiné koutovými věžemi a silnými ozvuky románského tvarosloví. Zdivo první stavební etapy dodnes určuje obdélný půdorys lodi. Čím se však původní vzezření lodi hodně lišilo od dnešního stavu, byla subtilní koutová věž, jež čněla nad severozápadním nárožím.

Věž, po které zůstaly stopy v podkroví, bezpečně stála ještě v 17. století. K roku 1656 se váže smlouva mezi kolátozem strazištského záduší Adamem Hynkem Loubským z Lub a na Myslíně a plíškovickým tesařem Janem Langefelerem o zhotovení nového krovu na věž.⁴⁹⁾ Do opravené věže pořídil Adam Hynek o čtyři roky později zvon s reliéfem sv. Václava, nesoucí vnošení 1660 a pamětní nápis s rodovým znakem Loubských z Lub.⁵⁰⁾

I přes schématické zobrazení kostela sv. Jana Křtitele na mapě orlického panství z roku 1708,⁵¹⁾ zřetelně rozeznáváme subtilní koutovou věž s jehlancovou střechou. Obrazový pramen zde reálně přibližuje hmotovou skladbu sakrálního objektu těsně před zbořením staré (gotické)

Obr. 5: Strážnice, kostel sv. Jana Křtitele, pohled na hmotovou skladbu lodi s goticko-renesančním presbytářem a barokní hranolovou věží od Marcantonio Canevalleho († 1711).

věže a přístavbou nové (barokní) věže podle plánů Marcantonio Canevalleho (obr. 7).

Z nálezových situací v podkroví dále vyplývá, že dnes plochostropá loď byla původně završena dvěma klenebními poli, strženými rovněž až v souvislosti s barokními úpravami, snad v rámci realizace stávajícího raně barokního krovu.⁵²⁾ Na základě analogií lze takřka s jistotou usuzovat na existenci raně gotické zděné tribuny. Ta zanikla zřejmě také v barokní době, neboť stávající dřevěná kruchta byla zřízena záhy po dostavbě Canevalleho věže.⁵³⁾ Dnešní západní vstup do lodi, jakož i všechna její okna, jsou barokní. Známe ale podobu původního hlavního portálu, jehož raně gotické ostění je dnes analyticky přiznáno na jižním průčelí (obr. 8). Opět se zdá, že k zaslepení tohoto vstupu došlo až při barokizaci. Lze tedy shrnout, že loď ve své raně gotické podobě bez větších změn přetrvala nejen sklonkem středověku, ale i celé předbellohorské období.

Zato u presbytáře shledáváme výraznou renesanční stavební etapu. Z raně gotických konstrukcí se dochoval půlkruhový vítězný oblouk a obvodové zdivo po severní a jižní straně. Zbořena byla původní východní zeď, aby mohl být rozšířen interiéru. Zdivo raně gotické etapy se vůči dodatečné trojboké závěrové části odlišuje mnohem větší tloušťkou. Zatímco vnitřní líce zdí obou stavebních etap na sebe plynule navazují na jižní i severní straně, po vnějším obvodu nastává výrazné půdorysné odsazení. Pyramidově uspořádaná trojice stávajících oken ve východní zdi presbytáře – dvojice rozměrnějších obdélných se segmentovým záklenkem a jedno drobné oválné ve vr-

48) J. Beránek – D. Doležal – R. Korený, o. c. v pozn. 1, zvl. s. 563–573.

49) SOA Třeboň, Vs Orlik nad Vltavou, inv. č. 1140, kart. 42, sign. III K alfa 16.

50) J. Soukup, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém. Politický okres Písecký. Praha 1910, s. 315.

51) SOA Třeboň, Vs Orlik nad Vltavou, mapa orlického panství, datace 1708, č. 28.

52) Po roce 1630 byla kostelní loď prokazatelně zaklenuta – viz dále účet za nový krov nad presbytářem.

53) SOA Třeboň, Vs Orlik nad Vltavou, Inv. č. 2485, kniha č. 787, sign. III K alfa 9/2.

Obr. 6: Strážáň, kostel sv. Jana Křtitele, celkový pohled na presbytář, prodloužený v letech 1613 až 1616 za Viléma (nejstaršího) Vrábského Tluksy z Vrábí.

cholu – svým tvarem dobře odpovídá renesanční etapě; v každém případě se výrazně liší od barokních oken v lodi a na jižní straně presbytáře. Při úpravách v předbělohorské době zanikla i původní křížová klenba presbytáře, již nahradila klenba dodnes dochovaná – valená, s dvojicí trojbokých styčných výsečí, jejichž hrany jsou zvýrazněny omítkovými hřebínky.

Důvod, stáří, ba i jméno stavebníka úprav presbytáře se dozvídáme z autentického pamětního nápisu namalovaného na jeho klenbě. Epigrafické památce se ještě budeme podrobněji věnovat, nyní stačí uvést, že náročná přestavba probíhala v letech 1613 až 1616 a přímo souvisela s vybudováním krypty pod hlavním oltářem. Na vnější zdi presbytáře byl kdysi viditelný letopočet 1611. Toto dnes zakryté nebo zaniklé vročení je uvedeno pouze v kostelním inventáři z roku 1816.⁵⁴⁾

V současnosti nepřístupnou kryptu si lze orientačně prohlédnout malým větracím otvorem, prolomeným v patě východní zdi presbytáře (průduch je zajištěn kovanou mříží). Podzemní prostor má obdélný půdorys, víceméně korespondující s výměrou presbytáře, byť v příčném směru je nepatrně užší; kolem dokola je obezděn a zaklenut bytelnou valenou klenbou. V západní stěně zřetelně rozeznáváme značně příkré a úzké schodiště o šesti stupních, na které navazují ještě dva širší schody, předstupující do prostoru hrobky (obr. 9). Vstup do podzemí je prolomen v podlaze před hlavním oltářem, který ještě ve 40. letech 20. století uzavíral kamenný příkrov s tesaným aliančním znakem stavebníka a jeho manželky z roku 1616 (dnes zazděný v jižní zdi kněžiště).

Krypta Vrábských z Vrábí s mumifikovanými ostatky Viléma (nejstaršího) Tluksy Vrábského z Vrábí a zachovalými kusy pohřebních textilií přitahovala v 19. století opakovanou pozornost nejen mirovických kolátorů,⁵⁵⁾ ale i lokálních historiků.⁵⁶⁾ Kromě Viléma a jeho

54) Autoři studie ho interpretují jako tesaný nápis: *J. Beránek – D. Doležal – R. Korený*, o. c. v pozn. 1, s. 561; A. Bláha v latinském textu použil termín „*adscriptum*“, takže letopočet mohl mít i jinou formu (např. pouze malovaný na omítce): SOKA Písek, o. c. v pozn. 10, pag. 1.

55) SOKA Písek, o. c. v pozn. 10, pag. 3. Kvůli identifikaci ostatků zde z podnětu patrona podnikl průzkum P. Vrána a později také orlický archívář František Tyl; SOA Třeboň, RA Schwarzenberků, Orlick nad

Vltavou, inv. č. 236, kart. 2, sign. VII-2/1–3.

56) Stav krypty z listopadu 1857 otevřeně popisuje Stanislav Borský: „*Hrobka jest nevelká a poněkud zanedbaná a vše co v ní, setlelé tak, že jen málo poznat lze rozdíl mezi věcmi, v ní se nacházejícími. V jedné řadě v chatrných dřevěných rakvích odpočívá cela rodina totiž: Pan Tlukci z Vrábí, pán na Drahonicích a Dessenicích; dále jeho choť, jejíž jméno jest neznámé a tré dítek od třinácti až šesti let počítaje tak podle sebe odpočívají. Tlukci má na sobě kabátec sametový černý z věku XVII.; na nohou pak sešlé hedbávné punčochy. Mrtvola tato jest posud dobře zachovaná a vzláště vyniká zažloutlá kůže na kosti a lebku přischlá. Jakové byl podoby nemožno rozeznati, any vlasy a nos již spráchnivělé jsou. Mrtvola ženské oděna byla černými, hedbávnými šaty, jak toho zbývající ještě díl na prsou dokazuje. Tvář jest koží posud opatřena, dolní však části těla a ruce již v kostlivce proměněny. Dvě koster dětských, pohlaví mužského leží v napolo rozpadlých truhlách podle poslednějších ostatků a co poslední mrtvola zavírá řadu rodinnou as šestiletá holčice, ze všech nejlíp rozeznatelná a zachovaná. Že více mrtvol tam odpočívati muselo, dá se snadno pochopiti, anto v jednom koutě hrobky nahromaděny jsou hnáty a dvě lebky*

Obr. 7: Stražiště na mapě orlického panství z roku 1708. Obrazový pramen zachycuje kostel sv. Jana Křtitele ještě s (raně gotickou) koutovou věží těsně před jejím zbořením a následnou novostavbou (barokní) hranolové věže podle plánů Marcantonio Canevalloho v letech 1708–1710 (digitalizace SOA Třeboň, o. c. v pozn. 51).

předků, jsou v kryptě pravděpodobně uloženy ostatky Evy Předenické z Předenic a Anny Magdaleny Vidršpergárové z Vidršperku. K bezpečné identifikaci ostatků neexistují žádné pramenné doklady ani jiné biografické informace než ty, které nám zprostředkovávají komemorativní památky (viz dále). Navíc, s ostatky bylo v minulosti několikrát manipulováno. Můžeme jen litovat, že se nedochovaly dvě renesanční cínové rakve, jež byly do roku 1777 v kryptě.⁵⁷⁾ P. Jan Václav Fliegel⁵⁸⁾ je nechal vyzvednout a ostatky uložit do nových rakví. Za utržené peníze z prodeje cínu zřídil v roce 1784 ve farního kostele sv. Klimenta v Mirovicích oltář sv. Barbory a Nejsvětějšího srdce Páně, zbylý obnos byl věnován kostelu na Stražišti.⁵⁹⁾ Shodou okolností P. Fliegel stojí také za proměnou mobiliáře na Stražišti, kde podle pamětních záznamů nechal tentýž rok vyrobit (nové) boční oltáře sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého s plochými tabulovými retábly, zdobené pozdně barokním řezbářským dekorem.⁶⁰⁾ Totožný řezbářský rukopis nesou také kazatelna a rokajové řezbářské aplikace, jež aditivním způsobem doplnily starší, raně barokní retábl hlavního oltáře.⁶¹⁾

v druhém pak poloshnilá prkna z vícero rakví.“; S. Borský, Hrobka na Strážišti a údolí Dobrovodské, Poutník od Otavy: Časopis pro lid městský a venkovský, příloha k č. 19, 1858, s. 161–162.

57) SOA Třeboň, Vs Orlík nad Vltavou, inv. č. 1137, sign. III K alfa 13; vycházíme z rešerše Jana Tomana: SOkA Písek, o. c. v pozn. 45, rkp. *Stražiště – věci kostelní a zádušní* (Registratura orlická: III K alfa 13), dat. 12. 3. 1950, s. 4.

58) Farářem od 14. dubna 1777 do 1. července 1792, kdy zemřel; Římskokatolická farnost Mirovice, o. c. v pozn. 9, pag. 48–50.

59) SOkA Písek, o. c. v pozn. 10, pag. 2–3.

60) Dříve oltáře sv. Václava a sv. Ludmily a sv. Felixe a sv. Adaukta. Inventář kostela na Stražišti z r. 1744, sepsal P. Bartoloměj Augustin Hlava: SOkA Písek, o. c. v pozn. 10.

61) Po krádežích v 90. letech zůstaly v kostele jen korpusy oltářů a kazatelny, bez jakékoliv sochařské a řezbářské výzdoby; odcizeny byly

Obr. 8: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, raně gotický portál z místní žuly, nově odkrytý při opravách kostela v roce 2000.

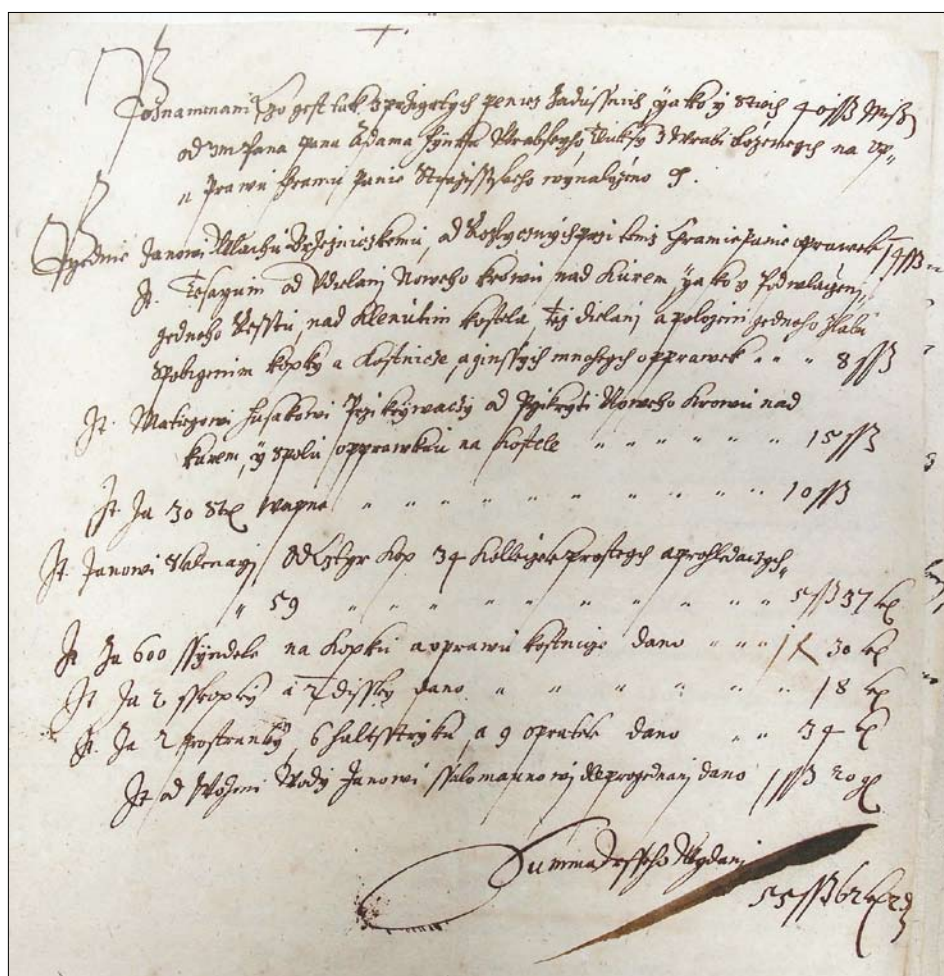

Obr. 9: Pohled zamřížovaným průduchem do valeně klenuté vrábské krypty. V popředí jsou zčásti zachyceny také dřevěné rakve, pořízené Karlem III. ze Schwarzenbergu v roce 1886.

Krypta jako taková byla naposledy prozkoumána v roce 1885 za patronátu Karla III. ze Schwarzenbergu,⁶²⁾ v následujícím roce opravena a nalezené ostatky (pře)uloženy do pěti nových dřevěných rakví.⁶³⁾ Ty jsou doposud v jedné řadě umístěny kolmo k závěrové stěně presbytáře.

zřejmě i pozdně barokní malby sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého.

62) Prohlídka krypty se uskutečnila 2. prosince 1885 za přítomnosti Karla III. ze Schwarzenbergu, P. Františka Palečka, kaplana při farnosti mirovické, a pana Reimunda Marchetti, správce knížecích staveb na Orlicí; SOA Třeboň, o. c. v pozn. 55, sign. VII-2/3.

Obr. 10: Účet s úvodní poznámkou, že Adam Hynek Vrábský Tluksa z Vrábí († 1660) daroval stražištskému záduší 40 kop grošů míšeňských na vynaložené opravy: klíčové jsou dva zápisy k zhotovení střechy a krovu nad presbytářem, nedatováno, patrně po roce 1630.

Otázkou zůstává stavební vývoj sakristie, již lze datovat jen do širokého časového rámce. Vznikla dodatečně vůči raně gotickému zdivu presbytáře, přičemž pochází nejpozději z předbělohorské doby. Zprvu byla přístupná pouze z presbytáře, v jehož severní stěně je osazen sedlový tesaný portál. Lapidární tvar ostění neumožňuje bližší datování. Autoři stavebněhistorického průzkumu spekulují, že sakristie vznikla v závěru předhusitského období. Nicméně upozorňují na půdorysnou anomálii portálu: berou v potaz průběh zbořené závěrové raně gotické zdi presbytáře, a pak by se vstup ocitl přesně v jeho koutě, což považují za málo pravděpodobné. Uvažují proto, že během renesanční přestavby mohlo dojít k přemístění portálu, resp. k jeho posunutí přesně do osy stávající stěny presbytáře. Na jejich úvahy lze však navázat ještě třetí možností, kterou považujeme za neméně pravděpodobnou. Vzhledem k půdorysné poloze portálu si lze představit i možnost, že sakristie jako celek vznikla až v souvislosti s přestavbou kostela na počátku 17. století. S tím není v rozporu ani použití sedlového portálu v takto pozdní době, uvážíme-li venkovské prostředí. Za sedlovým portálem jsou osazeny dveře archaického vzezření. Svlaková konstrukce z masivních prken je na celé lící straně (směrem do presbytáře) pobita železnými pláty, nýtovanými, a navíc hustě zpevněnými dvěma diagonálními pásy v kombinaci s příčně kladenými pásy. Po původním

rozměrném zámku zbyl jen jeho otisk, v němž lze rozpoznat typický tvar středověké konstrukce. Autoři stavebněhistorického průzkumu kladou dveře s otazníkem do gotické etapy. Máme však za to, že stejně pravděpodobné je datování i do předbělohorské doby.

Z výše řečeného vyplývá, že si můžeme učinit dobrou představu o stavební podobě kostela na konci předbělohorského období. Nutno ale dodat, že nic konkrétního nevíme o tehdejších úpravách fasád, formě oken lodí a také třeba o střešních konstrukcích.

Na rozsáhlou přestavbu presbytáře navázalo v poměrně krátkém odstupu vztyčení dodnes dochovaných krovů lodí i presbytáře. Podle výsledků dendrochronologické analýzy víme, že z let po 1630 (1631)⁶⁴ pochází dřevěná konstrukce krovu nad presbytářem, k jehož zhotovení se bezpečně váže nedatovaný účet s úvodním „poznámenáním“, že Adam Hynek Vrábský Tluksa z Vrábí († 1660) daroval stražištskému záduší 40 kop grošů míšeňských na vynaložené opravy (obr. 10). Z výčtu několika položek jsou klíčové

dva zápisy k zhotovení střechy a krovu nad kúrem (tj. presbytářem): „Tesařům od udělení nového krovu nad kúrem, jako i podvlačení jednoho roštu nad klenutím kostela též dělání a položení jednoho žlabu s pobíjením kopky a kostnice a jinších mnohých opravěk“ za 8 kop grošů míšeňských. „Matějovi Husákovi, příkrývači od přikrytí nového krovu nad kúrem i spolu opravenku na kostele“ za 15 kop grošů míšeňských.⁶⁵

K výše nastíněné opravě raně gotické věže v roce 1656 můžeme relativně bezpečně vztáhnout také zhotovení nového krovu nad lodí, neboť datum písemného záznamu je

63) K uložení ostatků blíže Karel III. ze Schwarzenbergu: „Aby tělesné pozůstatky odpočívajících zde zesnulých v tomto nedůstojném stavu nadále ponechány nebyly, dal jsem pět rakví udělati, a ony čtyry pro sebe dosud ležící mrtvolky opět každou zvlášť do nich pochovati, rakve pak dle nápisů a erbů v kúru kostela Strážištského vymalovaných a na základě pramenů, v archivu vorlickém se nacházejících, nápisy Wiléma rejstřáše Wrábského Tluksy z Vrábí na Drahonicích a Dešenících, Anny Magdaleny Wrábské z Wideršperku manželky, jakož i dítěte jeho opatřiti. Ostatní v kryptě upravo od vchodu nahromaděné, a snad již při stavbě krypty vykopané a zde uložené – jakož i všecky po různu rozházené kosti umístěny jsou pak v rakvi páté s nápisem: „Ostatky rodiny Wrábských Tluksů z Vrábí“, kterýž rod již před vystavením krypty v chrámu Páně na Strážišti se pochovával, a pro kterýž sklípek tento počátkem věku sedmnáctého vystaven byl.“; SOA Třeboň, o. c. v pozn. 55, sign. VII-2/3.

64) Výsledky přejímáme z digitální databáze datovaných objektů <http://dendrochronologie.cz/cs/databaze/>.

65) SOA Třeboň, o. c. v pozn. 49.

Obr. 11: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, historický pohled do presbytáře s oltářem sv. Jana Křtitele a Panny Marie před krádežemi v 90. letech 20. století, nedatováno, zřejmě rok 1969 (fotoarchiv NPÚ ÚOP SČ, digitalizace R. Juráček).

v souladu se starším dendrochronologickým datováním smýcení dřeva do přelomových let 1649/1650; zároveň koresponduje s výpovědí stavebněhistorických pramenů.⁶⁶⁾ Hypoteticky, do doby po polovině 17. století můžeme klást hlavní oltář sv. Jana Křtitele a Panny Marie, jemuž odpovídá forma portálové architektury s rozeklaným nástavcem (obr. 11).⁶⁷⁾

Při probírcí velkého množství písemností z orlického archivu nacházíme také chybějící doklady k autorství barokní věže, která byla pražskému architektu Marcantoniovi Canevallemu doposud připisována pouze na základě stylového rozboru architektonických prvků a jejich kompozičních vztahů.⁶⁸⁾ Rezoluce Jana I. Kristiána z Eggenbergu z 14. dubna 1708 povoluje stavbu nové věže na Stražišti s odůvodněním, že stará je již sešlá a skoro bez základů.⁶⁹⁾ Současně nás zpravuje o autorství stavebního projektu, jež zadal Marcantonio Canevallemu. Ten vypracoval plán a odhadl předběžné náklady na 350–500 zl.⁷⁰⁾ S Canevallovým jménem se výslovně setkáváme ještě podvkrát v zádušních účtech, z nichž je patrná architektova osobní účast na stavbě mezi lety 1709 až 1710; u výčtu zednických prací je explicitně uvedeno, že zedník Tomáš

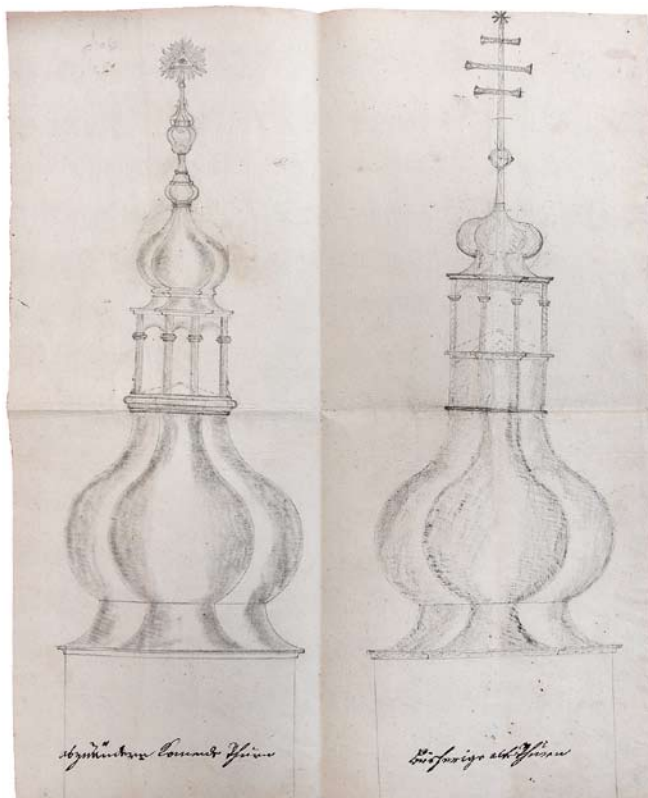
66) J. Beránek – D. Doležal – R. Korenů, o. c. v pozn. 1, s. 572.

67) Oltářní architektura je opatřena novodobou polychromií z roku 1936; všechny řezbářské doplňky, sochy Panny Marie, sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty byly zřejmě v 90. letech odcizeny.

68) J. Beránek – D. Doležal – R. Korenů, o. c. v pozn. 1, s. 573; autoři vycházejí z hodnocení Ing. Petra Macka, Ph.D.

69) Příprava na stavbu věže probíhala ještě v době, kdy stražišťský kostel spravoval farář z Pohoří. V zádušních účtech se objevují indicie již od roku 1696 (příprava základů na novostavbu věže); SOA Třeboň, Inv. č. 2485, kniha č. 787, sign. III K alfa 9/2, *Rechnungen des Stražišten goteslaufes, ab A: 1691. bies 1710*, nepag.

70) SOA Třeboň, o. c. v pozn. 49; vycházíme z rešerše Jana Tomana: SOkA Písek, fond Jan Toman, kart. 33, sign. 985, rkp. *Stražiště – věci kostelní a zádušní* (Registratura orlická: III K alfa 16), 1949–1950, s. 1–2.

Obr. 12: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, barokní věž Marcantonio Canevalleho – srovnávací návrhová kresba pro opravu (výměnu) cibulové bání, doprovázená zachycením předchozího stavu, nedatováno, dle listinného materiálu rok 1776.

Šafář stavěl podle plánu (obrysu) „od pana Antonína Canevalle baumistra pražského.“⁷¹⁾

Opětovně tu souzní výpovědi písemných pramenů s dendrochronologickou analýzou, která u trámů 2. patra věže zadatovala smýcení dřeva do doby po roce 1706. Prvotní nákupy dubových (a jedlových) kmenů s podrobným vyúčtováním tesařských prací se v zádušních písemnostech objevují k roku 1707.

Pro Jana I. Kristiána z Eggenbergu byl výběr architekta nasnadě. Marcantonio Canevalle patrně zastoupil svého tragicky zesnulého bratra Giovanniho Battistu Canevalleho († 1706), jenž v eggenberských službách působil od roku 1686.⁷²⁾ Marcantoniova účast je doložena také při úpravách eggenberského (dnes Schwarzenberského) paláce v roce 1710 v Praze na Hradčanech.⁷³⁾

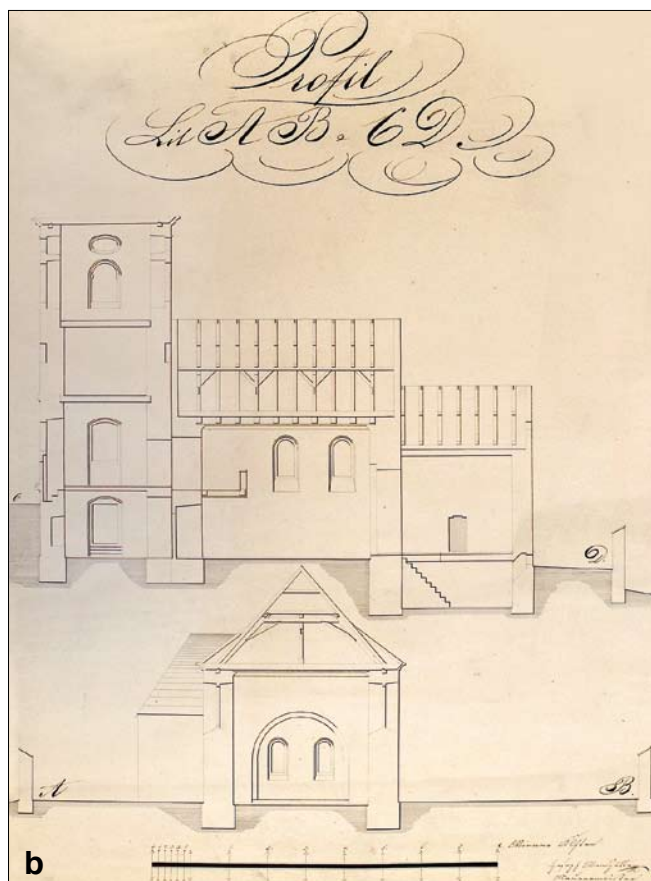
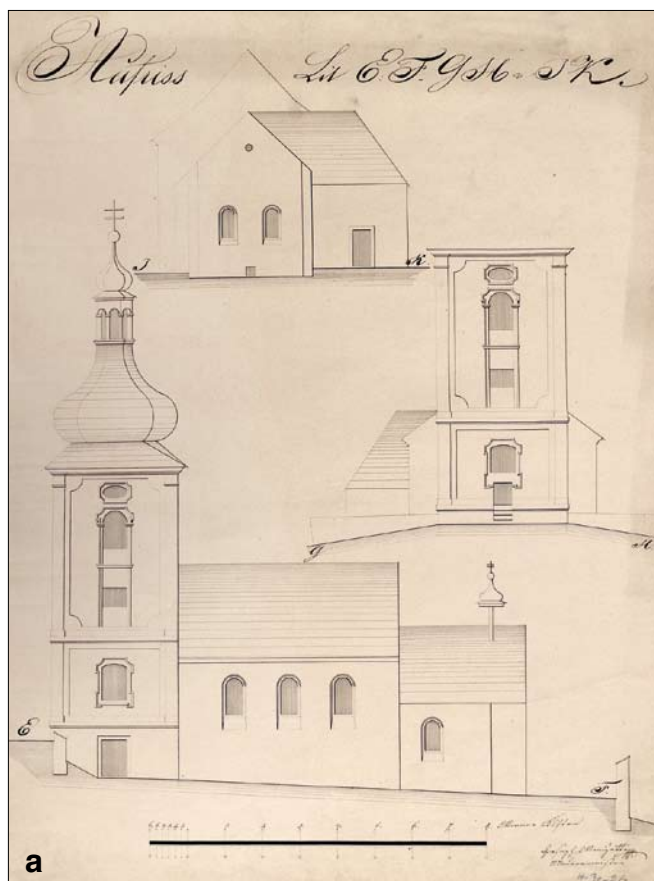
Přestože stavebněhistorický průzkum nastínil úpravy kostela v 19. století, zcela opomenul zánik Canevalleho bání, jež dodávala věži (a kostelu) charakteristickou barokní siluetu. Cibulová střecha byla podvkrát poškozena ve 40. letech 19. století a již nebyla z důvodů chybějících financí tvarově obnovena, ale nahrazena současnou jehlančovou střechou s konkávně probranými stranami, vynášející osmibokou lucernu s cibulí.⁷⁴⁾ I když se plán(y) na

71) SOA Třeboň, o. c. v pozn. 69.

72) P. Vlček ed., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha 2004, s. 101.

73) F. Kašička – M. Vilímková, Hradčany, čp. 185/IV. Stavebně-historický průzkum Prahy. Praha 1973, rkp., s. 19–20; P. Vlček ed., *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Praha 2000, s. 419.

74) Otavan: časopis poučný a zábavný 7 [vydáno 02. 04. 1864], s. 153; k dopisu P. Vrány o rekonstrukci střechy: J. Beránek – D. Doležal – R. Korenů, o. c. v pozn. 1, s. 562.

Obr. 13: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, historická (a doposud jediná) plánová dokumentace od zednického mistra Josefa Vančaty z roku 1839, mající charakter obrazového pramene pro architektonické členění věže a tvarosloví dnes již neexistující Canevalloho báně; a – nárys kostela (jižní, východní a západní pohled); b – podélný řez kostelem (včetně vrábské krypty) a příčný řez presbytáře.

stavbu věže od Canevalloho (zřejmě) nedochovaly, podařilo se nám soustředit několik pramenů k jejímu historickému tvarosloví. Výdaje na stavbu věže s detailním výčtem řemesel zaznamenávají koupi pocínované báně z bílého plechu takto: „1 lokte dlouhou a $\frac{3}{4}$ lokte širokou, s jednou bodkou 3 lokte dlouhou, do kteréj jeden velký skrze Václava Volavku, zámečnicka žďákovského, zhotovený tuplovaný⁷⁵⁾ kříž s pěti růžemi a jinými ciráty⁷⁶⁾ na věži nad bání postavený jest. Od Jiříka Šivera v Praze koupený.“⁷⁷⁾

Věž doznala oprav v roce 1776, při nichž došlo k výměně (či opravě) kopule.⁷⁸⁾ Její „starou“ a „novou“ podobu zachycuje přiložená návrhová kresba, lišící se na první pohled lucernou a formou jejího zakončení (obr. 12).⁷⁹⁾ Charakter obrazového pramene pro architektonické členění věže a tvarosloví dnes již neexistující báně má konvolut plánové dokumentace od zednického mistra Josefa Vančaty.⁸⁰⁾ Ta vznikla v roce 1839 jako podklad pro architekta Johanna Phillipa Jöndla, který byl pověřen Karlem II. ze Schwarzenbergu vypracováním plánů na rozšíření vráb-

ské krypty na rodovou hrobku schwarzenberské sekundogenitury (obr. 13).⁸¹⁾

KE STÁŘÍ A ÚČELU DALŠÍCH STAVEB SAKRÁLNÍHO AREÁLU

Je-li naše pozornost upřena na předbělohorské úpravy kostela, je třeba se věnovat i dvěma zbývajícím stavbám předmětného areálu – torzálně zachované kostnici nebo-li tzv. baště a otevřené hřbitovní kapli sv. Jana Křtitele. Obě stavby jsou v dosavadní literatuře mylně datovány do pozdně renesančního období a jejich funkce zastřeny nepodloženými domněnkami. Poněvadž architektonické proměny kostela i hřbitovních objektů jsou za patronátu Jana Kristiána I. z Eggenbergu velmi podrobně zaznamenány v účetních materiálech stražištského záduší, jsme schopni vnést relativně jasné světlo do skrumáže hypotéz, doprovázející publikovaný stavebněhistorický průzkum. Úvodem lze jen podotknout, že z předbělohorského období se posuneme na časové ose do doby kolem roku 1700, kdy do organismu drobné zástavby sakrálního okrsku výrazně zasáhl cílý stavební ruch. Nicméně oba (raně) barokní objekty stojí bezpečně v místech starších staveb stejného využití, o jejichž stáří a podobě ale nevíme zhora nic, neboť tady dosah nově poznávaných pramenů končí.

75) Tuplovaný, tj. dvojitý kříž.

76) Ciráty, tj. ozdoby.

77) SOA Třeboň, o. c. v pozn. 69.

78) SOA Třeboň, o. c. v pozn. 49; vycházíme z rešerše Jana Tomana – SOKA Písek, o. c. v pozn. 70, s. 2.

79) SOA Třeboň, o. c. v pozn. 49.

80) SOA Třeboň, Vs Orlík nad Vltavou, inv. č. 5158, sign. 3c-2/1, č. plánu 1516 (půdorys kostela, vč. hřbitovních objektů); sign. 3c-2/2, č. plánu 1517 (podélný řez kostelem a příčný řez presbytáře); sign. 3c-2/3, č. plánu 1518 (nárys kostela: jižní, východní a západní pohled); kresba tuší, signováno Joseph Wanczatta, mauermeister.

81) Vycházíme z obsahu dopisu s datem 12. února 1839, adresovanému orlickému úřadu. Pisatel vybízí na žádost stavebního inspektora J. P. Jöndla zednického mistra J. Vančatu k vypracování plánované dokumentace; SOA Třeboň, o. c. v pozn. 55, sign. VII-2/1.

Prvním z objektů je otevřená čtyřboká kaple, jejíž obvodové zdi tvoří jihovýchodní nároží hřbitova (obr. 14, 15). Střecha je sedlová, se dvěma podobně řešenými dvouetážovými štíty, z nichž jeden v podstatě vyrůstá z obvodové zdi hřbitova. Po poslední opravě kompletně omítnutá stavba ukrývá smíšené zdivo s převahou lomového kamene; štíty a klenba jsou vyzděny z cihel. Hladké fasády člení profilované korunní římsy. Interiér kaple se v celé své šíři otevírá směrem do prostoru hřbitova arkádovým obloukem s masivním klenebním pasem, který dosedá na nízké hranolové polopiliře s profilovanými sokly a římsovými hlavicemi. V severní stěně je prolomen malý, půlkruhově zakončený vstup. Klenba je valená, s dvojicí vstřícných trojúhelných výsečí, jejichž hrany jsou zdobeny hřebínky, dobíhajícími ke štukové imitaci svorníku. K východní stěně přimyká zděná hranolová oltářní menza, ukončená římsovým profilem (nyní bez oltářního retáblu). Těsně nad zemí po pravé straně oltáře je ve zdi nízká půlválcová nika s konchou. Podlahu kryjí cementové dlaždice z roku 1886.⁸²⁾ Záhy po skončení druhé světové války byla provedena kompletní výměna krovu a položena nová prejzová krytina.⁸³⁾

Celkový charakter stavby svedl autory studie o stavebním vývoji areálu k hypotéze, že mísení renesanční-

Obr. 14: Stražiště, celkový pohled na barokní bránu s kaplí sv. Jana Křtitele z let 1696 až 1697.

ho a barokního tvarosloví můžeme interpretovat jakožto průnik dvou výrazných vývojových etap. Zprvu prý šlo o pozdně renesanční kostnici, v baroku přestavěnou a současně funkčně změněnou v otevřenou kapli. Podle této představy by z předběllohorského období měly pocházet etážové štíty a klenba, přičemž interiéru byl prý původně uzavřen a zpřístupněn pouze dveřním otvorem od severu. Západní arkádový otvor tedy údajně vznikl až při barokní přestavbě, datované s otazníkem do 18. století.⁸⁴⁾ Že jsou tyto závěry mylné, jasně plyne z výpovědi archiválií, s nimiž autoři studie nepracovali.

V účetních dokumentech spjatých se správou stražišského kostela totiž nelze přehlédnout vydání z let 1696 a 1697. Autor zápisu nás podrobně seznamuje s destrukcí hřbitovní zdi i s důvody její zásadní obnovy, včetně nově vystavěných vrat a jedné nové kaple: „Poněvadž při tomto chrámu Páně stražišským zdi krchovní, který toliko na hlínu stavěny byly, téměř všechny k zboření přišly a všechny sešlů byly, tak že dobytek tam vcháze-
ti mohl, děle se s nimi odkládati nemohlo, nýbrž beze všeho odkladu větším dílem z gruntu zase vystavěti, zhotoviti, a cihlami zdícími na vrchu k přikrytí přijíti musely, kterýž to zdi krchovní 61 ½ sáhu zhotoveno jest, jakožtak udělání a zhotovení nových vrat při témž krchově, napodobně udělání jedny nové kaple na krchově při zdi krchovní, který

Obr. 15: Stražiště, celkový pohled na barokní kapli sv. Jana Křtitele z prostoru hřbitova.

82) J. V. Truhlář, Stražiště (Z bývalého děkanátu Bozeňského), Method XVI, č. 4 a 5, Praha 1891 s. 57.

83) Římskokatolická farnost Mirovice, farní archiv, rozpočet na opravu

kaple na Stražišti z r. 1941, listinný materiál z let 1946–1947 k realizaci opravy kaple na Stražišti (vč. dvou plánek na obnovu krovu).

Obr. 16: Stražiště, kaple sv. Jana Křtitele, detail barokního dvouetážového štítu s volutovým křídlem brány.

se na krchov vchází na pravý straně, a klenutý týž...⁸⁵⁾

Vydání peněz bylo doplněno k roku 1697 následujícím zápisem: „Níže psaným zedníkům, od udělení a zhotovení nový zdi 10 sáhů při krchově, na kterýžto předešla již velmi sešlá stará kaple stála, klenutí místy propadený a týž kaple nyní reparírována⁸⁶⁾ jest, při kterýžto chrámu Páně stražištským na den svatýho Jana Křtitele při vykonání mši svatých, velký příchod bude. Udělaný při týž kaply nový a Simsy⁸⁷⁾ pod krovem zvenku kolem a kolem 28 sáhů šířky, od vyzdění a zhotovení dvouch štítů spřed i zadu, k děláni novýho voltáře, vomítání nahladko vnitř i také zvenku, též na čisto vybělení, v pokládání novými cihlami v nad dotýčnou kapli...“⁸⁸⁾

Charakteristika nově vystavěné hřbitovní zdi, klenuté brány a kaple sv. Jana Křtitele se nepochybně vztahuje ke stávajícím stavbám. Svědčí o tom nejen totožné umístění kaple při hřbitovní zdi po pravé straně brány, ale i jednotlivé detaily zápisu.

Hned v úvodu zaujme formulace, kterou nelze interpretovat jinak, než že nová (klenutá) vrata jsou vstupní branou se segmentovým štítem s volutovými křídly a sty-

lizovanými obelisky, o níž nepanuje pochyb, že je raně barokní architekturou ze 17. století. Pisatel pak stručně navazuje zprávou o stavbě nové kaple „*napodobně udělaný*“ a „*klenutý týž*“ jako „*vrata při krchově*“. Stejně lakonicky nám autor zápisu zprostředkovává informace o provedení dvou štítů a korunních říms. S ohledem na specifikace vypsaných prací a stav předchozí stavby lze předpokládat, že diskutovaná kaple vznikla na sklonku 17. století jako novostavba. Ostatně provázanost jejích nárožních zdí s ohrazením areálu je toho důkazem.⁸⁹⁾

Pojďme se tedy ve světle písemných pramenů podívat na „renesanční“ formy kaple – etážové štíty, které jsou jejím nejvýraznějším architektonickým prvkem (obr. 16). Oba štíty ve své stávající podobě svádějí k časovému zařazení do předbělohorské doby zejména díky své zjednodušené podobě. Při poslední opravě totiž nebyly obnoveny typické raně barokní prvky – volutová křídla, zřetelně patrná ještě na fotografiích z minulého století (stavebně historický průzkum je také eviduje⁹⁰⁾). Když si chybějící závitnice doplníme do vykrajovaného obrazce dvouetážového štítu, vertikálně děleného hranolovými pilířky, začne se zevnějšek kaple rázem přibližovat k raně baroknímu rázu přilehlé brány, která – jak už víme – vznikla v rámci stejné stavební fáze. V rozporu s charakteristikou raně barokních forem není ani klenba a celkový ráz stavby s masivně působícími tektonickými prvky.

Orientovaná sakrální stavba je svým architektonickým typem plně přizpůsobena liturgickému provozu. Pokud správně interpretujeme zkratkovitou pasáž z výše uvedeného zápisu, tak každoročně na svátek titulárního světce 24. července docházelo na Stražiště velké množství věřících, které nemohl kostel z kapacitních důvodů pojmout. Proto byla vystavěna venkovní kaple stejného zasvěcení jako kostel, aby se mše svaté mohly sloužit také na hřbitově. Tradice poutních mší v kapli sv. Jana Křtitele je doložena k roku 1816, kdy se jich pravidelně účastnili také orliční úředníci.⁹¹⁾ Díky zápisu P. Šimona Bernarda Vrány v mirovické pamětnici máme zprávy o soudobém barokním oltáři sv. Jana Křtitele, který byl zřízen za pohořského faráře Jakuba Františka Šípka: „... 12 kroků od kostela stojí prostorná, prejzy pokrytá otevřená kaple, v níž chatrný oltář s obrazem sv. Jana Křtitele, jak Pána Krista křtí. Obraz tento malován jest na prknech, a poznamenán rokem 1700.“⁹²⁾ Pokud nahlédneme do nepříliš vzdálené minulosti, ještě v 90. letech 20. století⁹³⁾ se v kapli nacházel oltář s poškozeným obrazem Piety a dřevěným antependiem, jehož retábl v podobě portálové architektury byl zřejmě dochovanou (součástí onoho zmiňovaného oltáře z doby kolem roku 1700.⁹⁴⁾ Jeho osudy jsou po opravě kaple na přelomu třetího tisíciletí neznámé.

89) J. Beránek – D. Doležal – R. Korenů, o. c. v pozn. 1, s. 569.

90) Tamtéž.

91) SOKA Písek, o. c. v pozn. 10, pag. 15.

92) Římskokatolická farnost Mirovice, o. c. v pozn. 9, pag. 82.

93) Oltář je zachycen na videodokumentaci v roce 1997; NPÚ ÚOP SČ videoarchiv Integrovaného systému ochrany movitého kulturního dědictví.

94) Přestože se Jan Václav Truhlář v časopise Method zmiňuje o pološnilém oltáři, který měl být v roce 1886 při generální opravě areálu odstraněn, přikláníme se k domněnce, že se tak nakonec z finančních důvodů nestalo. Starý retábl byl zřejmě po roce 1891 opraven a opatřen výše uvedenými soudobými doplňky – obrazem Piety a dřevěným antependiem – což potvrzuje lakonická zpráva

84) J. Beránek – D. Doležal – R. Korenů, o. c. v pozn. 1, s. 572.

85) Uvedené stavební práce provádělo šest zedníků od 25. června do 27. října roku 1696 a stály 70.48 zl.; SOA Třeboň, o. c. v pozn. 69.

86) Z latinského reparō (reparāre, reparāvī, reparātum) = obnovit, znovu získat.

87) Odvozeno od německého slova der/das Sims (pl. die Simse) = římsa.

88) Za práce tesařské a zednické zapláceno celkem 25.14 zl., pokrývacím 3.20 zl., za železo ze Stražištských hutí a ostatní stavební materiál 48.29 zl.; SOA Třeboň, o. c. v pozn. 69.

V těsném sousedství kaple sv. Jana Křtitele stojí bývalá kostnice, která je svým průčelím doposud pevně vetknuta do ohradní zdi hřbitova. Vnější formou na podkovovitém půdorysu evokuje půlválcovou hradební baštu, neboť celou svoji hmotou je předsunuta ven z uzavřeného sakrálního okrsku, v místech, kde zdivo musí vyrovnávat terénní zlom svažitého pozemku. Pro představu krátce uvedme, že dnešní úroveň zásypu uvnitř kostnice plynule navazuje na pozemek hřbitova, zato převýšení vůči patě vnějšího pláště činí více než tři metry. Dnes volně přístupný interiér stavby je prolomen třemi kruhovými otvory s cihelnými segmentovými záklenky nad vnitřními špaletami, při letmém pohledu opětovně připomínající prvky fortifikační architektury – střilny.

Přisoudit někdejší kostnici funkci „bašty“ podpořil také její torzální stav, vždyť více než 200 let je otevřeným objektem bez střechy, jehož koruna zdiva byla začistěna naplocho kladenými cihlami. Přibližně kolem roku 1816 přestala kostnice plnit svoji funkci kvůli havarijnímu stavu střechy, byla zrušena a zřejmě všechen osteologický materiál vyzvednut a uložen na hřbitově. P. Bláha o této skutečnosti podává zprávu, která pro svoji výpovědní hodnotu zasluhuje plné znění: „... *Muri ossarii sunt ad huius firmitatem, ale střecha šindelů, a snad i krov pod šindelů střechou velmi sešlý, a ta chatrná střecha i s krovem v několika letech i vyšla v jedno, poněvadž se na správu střechy nad kostnicí žádné vydání nepovoluje. Neboť nařízeno jest, aby se kosti z kostnice vyndaly, na krchově jáma vykopala a tam kosti mrtvých vloženy byly.*“⁹⁵⁾ Jeho nástupce P. Šimon Bernard Vrána už jen lakonicky poznamenává v pamětní knize, že je kostnice bez střechy.⁹⁶⁾ Při generálních opravách areálu v roce 1886 byla zavezena a vydlážděna.⁹⁷⁾

Je nasnadě, že forma torzálně zachovaného objektu v kombinaci s prostorovými a terénními podmínkami zdánlivě vzbuzuje charakter fortifikační stavby. Kriticky dodáváme, že kostnice v evidenčních materiálech Národního památkového ústavu figuruje jako bašta a v tomto duchu proběhla také poslední úprava povrchu zdiva na sklonku 20. století. Zatímco fasády přilehlé kaple a líce k severu běžícího úseku ohradní zdi jsou souvisle omítnuty, plášť „bašty“ byl upraven po způsobu středověké fortifikační architektury: tenká hrubá omítka byla rozeřena kolem spár mezi kameny záměrně tak, aby místy zůstal patrný jejich povrch. Jak ještě níže osvětlíme, toto je ovšem důsledek recentního památkářského přehmatu, který dovršil mylné představy o původním účelu stavby. Autoři studie o strážišťském kostele usoudili, že „si lze jen stěží představit funkci tohoto objektu jako kostnice a nebrat v úvahu jeho obrannou funkci“, a to „vzhledem ke značné půdorysné rozloze, situování do terénního zlomu a charakteru oken, která mají tvar střilny.“ Přestože si byli vědomi, že předmětná stavba kdysi sloužila jako kostnice, protože jako taková je uvedena v kostelním inventáři z roku 1816, s nímž (paradoxně) pracovali. Rozpor se svým předchozím výrokem si vysvětlili zdánlivě logicky.

K uskladnění kosterních ostatků začala stavba sloužit prý až poté, co byla sousední (údajná) kostnice přestavěna na otevřenou kapli.⁹⁸⁾

I bez znalosti klíčových archiválií bychom argumentovali, že diskutovaná stavba nemohla reálně plnit obrannou funkci, natož aby k tomuto účelu byla primárně zamýšlena. Okenní otvory evokují střilny jen vzdáleně, kruhové otvory při lici zdiva jsou subtilní a spíše než osvětlovací funkci bychom jim přisoudili funkci odvětrávací. Také vlastní zdivo je na baštu příliš slabé; ani interiérovou výměru objektu nepovažujeme za značnou. Nicméně bychom mohli na základě formálních znaků dodat, že před sebou máme příklad záměrné nápodoby fortifikační architektury, ovšem ryze dekorativního (nebo snad reprezentativního či demonstračního) rázu. S takovými doklady se setkáváme na řadě lokalit, v renesančním období nezdědka právě u sakrálních staveb a jejich doprovázejících objektů. Leč i tady by šlo o lichou spekulaci. Zásadní význam pro datování a přehodnocení účelu stavby představují opět autentické zápisy v účetních materiálech patronátu orlického dominia, jež zaznamenávají vydání v letech 1700 až 1703 na výstavbu nové kostnice, jejímž torzem je nepochybně výše charakterizovaná stavba, domnělá bašta. Ostatně k tomuto objektu se jasně váže citovaná zpráva o stavu a uložení kostí z roku 1816.

Pisatel se opětovně nesoustředí pouze na strohý výčet řemesel a finančních výdajů, ale připojuje také relativně obsáhlý komentář s odůvodněním stavby nové kostnice a současně – velmi srozumitelně – připojuje informaci, že na témže místě stála již její předchůdkyně. Z písemných záznamů opětovně reprodukuje stěžejní pasáže o staré chátrající kostnici s natolik rozvalenými zdmi, že na hřbitov pronikali psi a dobytek, ohrožující jak pietu uložených kosterních ostatků, tak i hrobů na hřbitově. „*Poněvadž při tomto chrámu Páně strážišťským kostnice, která mezi krchovními zdi stála, již velmi sešlá a děravá jest byla, a zdi větším dílem až k zemi zbouraný se vynacházely, tak že kosti z mrtvých těl před dobytkem a obzvláště před psy skrze kteroužto kostnici až na krchov docházeti mohli, ochráněné býti a bezpečně býti nemohly. Pročež pro bezpečnější skládání kostí z mrtvých těl, jako také ochránění hrbů na krchov, aby tam pak dobytek, tak jinší psota přicházeti nemohla, jiná kostnice na též místě, kde předešlá stála, skrze níže psané zedníky bezelstně zhotoviti dáti se musela, od kteréžto z kamene z gruntu vystavený, zhotovený, uvnitř ostře zvenku pak na čisto vápnem ovrhnutý kostnice...*“⁹⁹⁾

Následující zápis nám zprostředkovává celkový obraz dostavěné kostnice se šindelovou střechou: „*Zhotovení jednoho nového křavce nad kostnicí, polatování takového křavce ze 40 řezaných latí a přikrytí tuto jmenovaného křavce za 2000 novým šindelem a 2500 hřebem šindelům...*“¹⁰⁰⁾ V této době již byly pro kostnici i vrata na hřbitov vyrobeny nové dveře: „*Martinovi Králíkovi, truhláři Mirovským, od udělaný jedněch nových tuplovaných párových dveří ke krchovu pěti loket vysoký a čtyři lokte široký, vedle za*

v soupisu památek o „torzu renaissančního oltáře s novějším obrazem Piety“; J. V. Truhlář, o. c. v pozn. 82, s. 57; J. Soukup, o. c. v pozn. 50, s. 315.

95) SOKA Písek, o. c. v pozn. 10, pag. 15.

96) Římskokatolická farnost Mirovice, o. c. v pozn. 9, pag. 82.

97) J. V. Truhlář, o. c. v pozn. 82, s. 57.

98) J. Beránek – D. Doležal – R. Korený, o. c. v pozn. 1, s. 572.

99) Výše uvedené práce probíhaly za účasti sedmi zedníků během stavební sezóny od 20. června 1700 do 26. října 1701 (celkové náklady byly vyčísleny na 29.23 zl.) – SOA Třeboň, o. c. v pozn. 69.

100) Dne 23. května 1703 jsou vyúčtovány náklady za zhotovení krovu a šindelové krytiny za sumu 1,36 zl. – tamtéž.

sloužilosti 2 fl. Zase tomuto Martinovi Králíkovi truhláři od udělení z 4 tenkých borových prken jeden pár prostých párových dveří k nově vystavené kostnici, čtyři lokte širokých, a půl čtvera lokte vysokých...“¹⁰¹⁾

Závěrem lze jen dodat, že se znalostí výše uvedených archivních záznamů bychom se pravděpodobně s termínem „bašta“ na Stražišti vůbec nesetkali. Jakmile si totiž představíme, jak bylo zdivo původně kompletně omítnuto a jak na něho nasedala střecha, najednou vyvstane obraz stavby, která z typologického hlediska sice nemá běžný charakter barokní kostnice, ale ani není s touto klasifikací v rozporu.¹⁰²⁾ Ostatně půdorysně blízké (barokní) kostnice nejsou výjimkou. Připomeňme například kostnici kruhového půdorysu s vysokou kuželovou střechou na hřbitově u sv. Rocha v nedaleké Březnici či kostnici u kostela sv. Jiří v Horních Heřmanicích v Pardubickém kraji.

IKONOGRAFICKÁ KONCEPCE RODOVÉ NEKROPOLE PÁNU Z VRÁBÍ

Na stavební práce, které bezprostředně souvisely se zřízením krypty, přirozeně navazovaly další úpravy liturgického prostoru, cíleně koncipované v letech 1613–1616 Vilémem (nejstarším) Vrábským Tluksou z Vrábí jako rodová nekropole. Mezi dochované památky předně náleží osm náhrobníků z průběhu 16. století, kamenný příkrov krypty s vročením 1616, a nástěnná výmalba kněžiště s memoriálním nápisem a erbovní galerií.

Sepulkrální artefakty

S ohledem na chronologickou posloupnost věnujme nejdříve naši pozornost sepulkrálním artefaktům s nápisy a heraldickými prezentacemi příslušníků Vrábských z Vrábí a (sňatkem) spřízněných rodů, které jsou sekundárně zasazeny do zdiva presbytáře kolem hlavního oltáře. Výjimku tvoří náhrobník Václava Dražanského z Rastel († 1515) hmatatelně dokládající starobylé vazby majitelů Drahenic ke kostelu sv. Jana Křtitele ještě před příchodem pánů z Vrábí.

Jelikož se náhrobníky ani příkrov krypty nedochovály *in situ*, považujeme za důležité připomenout jejich původní funkce, obecně odkazující na dva rozdílné způsoby pohřbívání uvnitř sakrální stavby.

Z hlediska typologické klasifikace je náhrobník obdélnou deskou z monolitického kamene (nejčastěji z mramoru, pískovce či žuly), zapuštěnou do podlahy v horizontální poloze, kde kryje individuální hrobové místo; jeho proměnlivé rozměry odpovídají přibližně velikosti lidského těla, dospělých nebo dětí. Ve středoevropském kontextu se podle výzdobných motivů zpravidla rozlišují dva základní typy: figurální a znakové. Kamenné příkrovy, uzavírající vstupy do krypt, jsou často s náhrobníky zaměňovány, neboť v pokročilém 16. až 17. století se od nich neliší

materiálem, ani ikonografickým programem. Mezi jejich určující znaky jednoznačně patří nápisy a čtyři (zpravidla nedochované) železné kruhy, které původně sloužily jako úchyty, umožňující opakované otevírání podzemní prostory za účelem uložení rakví. Nejinak je tomu u stražišské desky z roku 1616, která je v Ústředním seznamu kulturních památek považována za náhrobník Viléma Vrábského z Vrábí, přestože tomu, jak ukážeme, odporuje datace a svým obsahem i pamětní nápis.¹⁰³⁾

Stražišské náhrobníky byly z kostelní dlažby presbytéria vyzdvíženy ve dvou časových etapách, prokazatelně souvisejících se stavebními proměnami a úpravami liturgického prostoru. Prvních šest náhrobních desek bylo do závěrové renesanční přístavby presbytáře zazděno ihned po dostavbě krypty.

Kvůli zřízení klenuté hrobky v podzemí byl vykopán prostor do hloubky minimálně 2,5 metru, s výměrou jen o něco málo menší, než je výměra kněžiště. Stavební práce tak z logiky věci musely v dotčených místech porušit starší hroby. O této dobové „praxi“ při stavbě (renesančních) sklípků nás zpravuje jeden z několika nápisů na figurální desce s vročením 1571, která po určitou dobu zakrývala vstup do krypty Loubských z Lub v blízkém kostele sv. Klimenta v Mirovicích (mimo jiné v ní spočinuli také známí aktéři sporu o patronátní právo).¹⁰⁴⁾ Nápis nám ve zkratce oznamuje, jak pan Vilém Loubský z Lub s manželkou Kateřinou Loubskou z Hořovice, tak děd a bába pana Jana a pana Hynka z Lub, strýcové a předkové jejich, kteří v kúru po mnoho let v hrobech leželi, opětovně do nového sklípku pochováni byli.¹⁰⁵⁾ Soudobý epigrafický záznam nás očividně seznamuje s obdobnou situací, která nastala na Stražišti. Nalezené ostatky předků Viléma Vrábského z Vrábí (a předchozích majitelů Drahenic), kteří zemřeli před zřízením hrobky, byly jistě vyzvednuty a následně v rakvích uloženy do nově vystavěného sklípku. Přičemž náhrobní desky nebyly zničeny, ale jako rodová memoria osazeny v kněžišti.

Nejstarší historická zmínka o náhrobnících za hlavním oltářem je obsažena v kostelním inventáři z roku 1816. Avšak v relativně obsáhlé pasáži nám A. Bláha nezaznamenal přesný počet náhrobníků, ani blíže nespecifikuje jednotlivé nápisy či na nich vytesané znaky, přestože (překvapivě) upozorňuje na formu zkráceného datování. S kritickým vědomím svých možností a schopností¹⁰⁶⁾ soustřeďuje svůj zájem o epigrafické památky na nejmladší mramorové desky – náhrobník Voršily Vrábské z Bukova

103) Náhrobník Viléma st. Vrábského, rejstř. č. ÚSKP ČR 24729/2-2502 (32-6506).

104) Vročení 1571 se vztahuje k úmrtí Chvala Loubského z Lub. Jan Toman podle genealogicko-historických dokladů předpokládá zřízení rodové krypty Loubských z Lub nejdříve po roce 1595. Blíže J. Toman, o. c. v pozn. 33.

105) Náhrobní deska z monolitického mramoru, rozměry š. 104 × v. 234 cm. Rytý text se nachází na nápisovém poli pod přílbou. Více J. Soukup, o. c. v pozn. 50, s. 115–116.

106) P. Bláha připouje v poznámce subjektivně zabarvené líčení o svém marném pokusu vyluštit nápis na náhrobníku Hynka (nejstaršího) Vrábského z Vrábí: „Na třetím, ne mramorovím, nýbrž obyčejným pohřebním kameni po levé straně ležícím, který podle starodávných liter starší býti se zdá, nemohl sem nápis přečísti, dílem skrze starodávné a nesrozumitelné sepsání liter, dílem skrze prachem zašlý, a pošlapáním setřené litery, ačkoliv sem prach koštětem vyměti, a mokřím hadrem neb onuci otřiti nechal, následovně neschopný sem ten nápis vypsat a zde postaviti.“; SOKA Písek, o. c. v pozn. 10, pag. 5.

101) Za dvojce dveře – do kostnice a na hřbitov – účtováno v únoru 1702 2,42 zl. – tamtéž.

102) K problematice středočeských kostnic podrobně: J. Jesenský, Kostnice ve Všeradicích a barokní kostnice ve středních Čechách, Památky středních Čech 10, č. 1, 1996, s. 21–36; *týž*, Barokní kostnice ve středních Čechách (2. část), Památky středních Čech 10, č. 2, 1996, s. 20–51; *týž*, Další středočeské barokní kostnice, Památky středních Čech 11, č. 2, 1997, s. 33–38.

a příkrov krypty z roku 1616, u kterých se mu podařilo rozluštit nápisy a zaznamenat je do schématické kresby.¹⁰⁷⁾ Nic však nenaznačuje, že by se zazděný soubor sepulkrálních artefaktů z doby výstavby krypty jakkoliv početně změnil.

Naopak z písemných dokladů z 19. století vysvítá, že výstavbu krypty přečkaly ve své původní poloze náhrobní desky rodičů Viléma Vrábského z Vrábí – stavitele sklípku, které byly vyzvednuty až při výměně dlažby v roce 1886.¹⁰⁸⁾ Obě se nacházely v presbytáři, při obvodových zdech blíže triumfálního oblouku, kde nedošlo ke stavebním zásahům, jež by ohrozily hrobová místa. Náhrobník Hynka (nejstaršího) Vrábského z Vrábí se do inkriminovaného roku 1886 nacházel pod lavicí na epištolní straně.¹⁰⁹⁾ Jediný figurální náhrobník Voršily Vrábské z Bukova je situován pod někdejší stolicí u kazatelny, tedy na protější – evangelijní straně presbytáře (obr. 17).¹¹⁰⁾

Tyto výše uvedené okolnosti už podléhají obecně platnému faktu, neboť podlahy ve většině sakrálních objektů byly v průběhu 18.–19. století zcela obnoveny a náhrobníky *in situ* vyzdvíženy a nejčastěji osazeny ve vertikální poloze do interiérové či exteriérové zdiva příslušné stavby.¹¹¹⁾

Příkrov krypty byl vyzvednut a nahrazen čtveřicí prostých betonových bloků až po druhé světové válce. Svoji funkci plnil ještě roku 1945.¹¹²⁾ Datum *ante quem* prozatím zůstává rok 1969, kdy ho zazděný v jižní zdi presbytáře, vedle náhrobníku Voršily Vrábské z Bukova, zachycují první historické fotografie (obr. 18).¹¹³⁾

Jak už bylo předestřeno, chronologická řada sepulkrálních artefaktů začíná znakovým náhrobníkem Václava Draženského z Rastel, který je zhotoven z místní žuly (granitu) střední zrnitosti (obr. 19).¹¹⁴⁾ Užitý materiál a rustikalizace reliéfních znaků dodávají kamenické práci svérázný charakter, jenž na několika místech ztěžuje interpretaci vytesaných liter. V dolní polovině náhrobníku se v obdélném obrazovém poli nachází značně stylizovaný erb se zkříženými meči (?), převrácený přilbou k zemi; identifikační nápis obíhá okolo a pokračuje čtyř-

Obr. 17: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, pohled na severní stěnu presbyteria se vstupem do sakristie; nad patronátní lavicí erb Schwarzenbergů.

Obr. 18: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, pohled na sekundárně zazděný příkrov krypty z roku 1616 a náhrobník Voršily Vrábské z Bukova († 1598) na jižní straně presbyteria.

107) Tamtéž, pag. 4–5.

108) Dosavadní cihlová dlažba byla v celém kostele nahrazena cementovými dlaždicemi: J. V. Truhlář, o. c. v pozn. 82, s. 53.

109) Tamtéž, s. 55.

110) Tamtéž, s. 56.

111) U sepulkrálních artefaktů je v některých případech zavádějící hovořit o jejich druhotném (sekundárním) umístění, neboť s nimi bylo po vyzvednutí z kostelní podlahy manipulováno více než dvakrát (např. náhrobníky v kostele sv. Vavřince v Putimi či v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Neustupově).

112) SOKA Písek, o. c. v pozn. 8, s. 11.

113) Fotoarchiv NPÚ ÚOP SČ, chybně označeno jako náhrobník Viléma st. Vrábského, datace k roku 1969.

114) Náhrobní deska z monolitické žuly, rozměry š. 84,5 cm x v. 178 cm.

Obr. 19: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, náhrobník Václava Drahenického z Rastel († 1515).

Obr. 20: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, náhrobník Markyty Vrábské, rozené Malovcové z Malovic († 1560), první manželky Hynka (nejstaršího) Vrábského z Vrábí († 1571).

mi řádky vodorovně v horní části desky: *Letha. bozieho. M. CCCCC./xv.*¹¹⁵⁾ *Ten. den/przed. Swatem. Mikullasem. um/rzel S*¹¹⁶⁾ *urozena/wladyka/waczlaw/z rastal. R*¹¹⁷⁾ *drahenicky.* I přes některá úskalí epigrafického záznamu lze bezpečně identifikovat zemřelého jako Václava Drahenického z Rastel, který podle uvedené datace zemřel 5. prosince 1515.¹¹⁸⁾ S ním se v historických pramenech potkáváme v roce 1492, jakožto majitelem Drahenic při majetkoprávním sporu s Ondřejem z Těšínova. Pro historickou provázanost reálií připomeňme, že jeho dědic (snad syn) Jan Drahenický z Rastel prodává Keruňkovi Vrábskému v roce 1535 Drahenice.¹¹⁹⁾

Následující řada znakových náhrobníků ze 60.–70. let 16. století náleží již první generaci drahenické větve Vrábských z Vrábí. Z hlediska výtvarné koncepce se drží podobného schématu, které nacházíme u podstatně staršího náhrobníku Václava Drahenického z Rastel. Prakticky skoro celou plochu žulové náhrobní desky pokrývají v nízkém reliéfu vodorovně tesané nápisy, které

v dolní části obíhají okolo vloženého obrazového pole, vyplněného značně rustikalizovaným štítem s erbovní figurou. Svěbytný charakter písma, zkrácené letopočty, složené z římských číslic s absencí symbolů pro tisíce a stovky,¹²⁰⁾ a především až kuriózní podoba rodových znaků odkazuje na rutinní řemeslo místní kamenicko-sochařské dílny. Jednoduchý vzor, kombinující dva základní elementy – znak a písmo – se kameníkům velmi dobře přizpůsoboval také na zmenšené plochy dětských náhrobníků.

Skupinu uvádí náhrobník Markyty Vrábské, rozené Malovcové z Malovic a Chýnova, zazděný uprostřed východní zdi presbytáře, přichozím plně skrytý za hlavním oltářem (obr. 20).¹²¹⁾ Částečně poškozený náhrobní nápis umožňuje bezpečnou identifikaci zemřelé: *[Leth]a lx: we cztwrt/ek po Swatem on:/rziegem umrziela urozena pani ma/rkita wrbska z malowicz prwni man/zielka pana hinka /wrabski° z wrabij//a na Drahe[nicich]/[---]/pochowana gest.* Navíc jej doprovází rodo-

vý erb Malovců z Malovic: půl koně s uzdou na štítě.¹²²⁾ O Markytě Vrábské z Malovic, zemřelé 5. prosince 1560, nemáme žádné bližší životopisné údaje než ty, které nám zprostředkovává náhrobní nápis. O tom, že byla (první) manželkou Hynka (nejstaršího) Vrábského z Vrábí nemusíme pochybovat, neboť k roku 1547 je v deskách zemských zanesena smlouva.¹²³⁾

Následuje série identických dětských náhrobníků z let 1568,¹²⁴⁾ 1570,¹²⁵⁾ 1571¹²⁶⁾ a 1572,¹²⁷⁾ jež je osazena po dvojicích kolem náhrobníku Markyty Vrábské z Malovic v závěrové stěně presbytáře (obr. 21). Dle uvedených biografických informací bezpečně patří potomkům Hynka (nejstaršího) Vrábského z Vrábí, kteří zemřeli s ročními rozestupy, a to zřejmě nedlouho po svém narození. S ohledem na časovou posloupnost pocházejí až z druhého Viléma manželství s Voršilou Vrábskou z Bukova. Jejich

115) J. Soukup četl literu „x“, jako „l“, a proto uvádí datum úmrtí 1545. Toto datum je v rozporu s charakterem písmene i s prosopografií; J. Soukup, o. c. v pozn. 50, s. 314.

116) Nejisté čtení.

117) Nejisté čtení.

118) Datace podle křesťanských církevních svátků byly převedeny do moderního způsobu datování pomocí chronologických tabulek, viz M. Bláhová, *Historická chronologie*. Praha 2001.

119) J. Vajdiš – J. Škabrada – P. Zahradník – Z. Rachnevovalá – H. Jiřincová, o. c. v pozn. 20, s. 3.

120) Chybí zde symboly M pro 1000, D pro 500, C pro 100.

121) Náhrobní deska z monolitické žuly, rozměry š. 58,5 cm x v. 141 cm.

122) Pokud jsou k dispozici tinktury erbu: v modrém štítu půl zlatého koně s červenou uzdou.

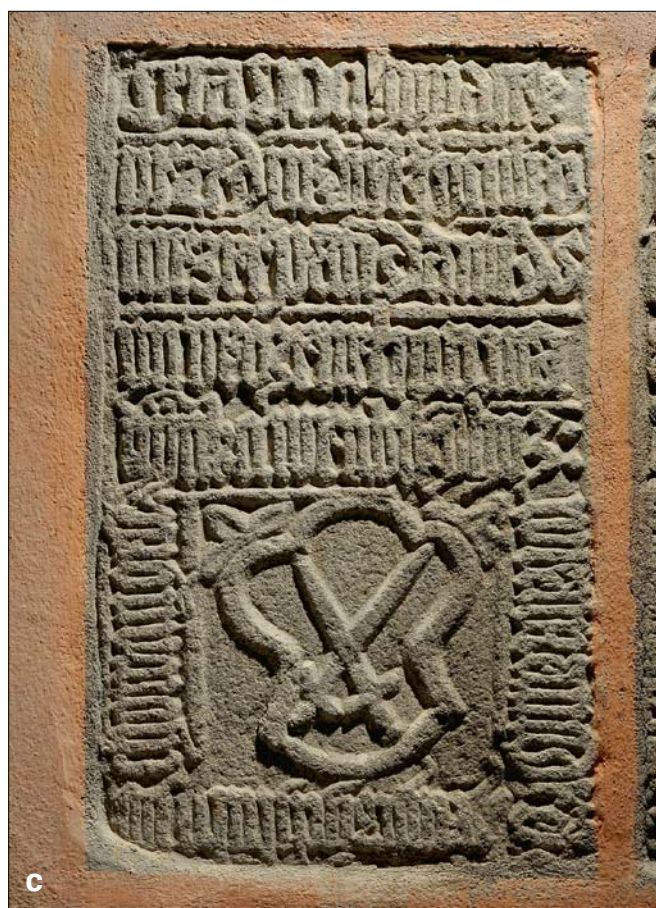
123) NA, Desky zemské větší, inv. č. 46, fol. H 16.

124) Náhrobní deska z monolitické žuly, rozměry š. 56 cm x v. 92,5 cm.

125) Náhrobní deska z monolitické žuly, rozměry š. 56,5 cm x v. 93 cm.

126) Náhrobní deska z monolitické žuly, rozměry š. 56 cm x v. 91,5 cm.

127) Náhrobní deska z monolitické žuly, rozměry š. 56,5 cm x v. 93 cm

Obr. 21: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, náhrobníky dětí Hynka (nejstaršího) Vrábského z Vrábí († 1571); a – náhrobník Anny Vrábské († 1568); b – náhrobník Evy Vrábské († 1570); c – náhrobník Davida Vrábského († 1571); d – náhrobník Adama Vrábského († 1572).

Obr. 22: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, náhrob-
ník Hynka (nejstaršího) Vrábského z Vrábí († 1571),
zakladatele drahenické linie.

Obr. 23: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, náhrob-
ník Voršily Vrábské, rozené Muchkové z Bukova
(† 1598), druhé manželky Hynka (nejstaršího) Vráb-
ského z Vrábí († 1571).

rodová příslušnost je deklarována tvarově jedinečnými štíty se zkříženými meči. Náhrobík dcery Anny Vrábské nese datum 29. listopadu 1568 a nápis: *Letha lxxviii; w po/ndieli przd Swat:/im ondrzegem v:/mrzela pana an- n/a dcera ur° pana//hinka negs° wr/abskeho z wrab/y a na Drahenicich.*

Druhý náhrobík náleží dcerce Evě Vrábské s datem 20. května 1570: *Letha lxx; w sobotu pred Swatu trogi:/czi umrzela panna/Ewa Dcera vro: pan:/a hynka neystar: w/ rabskiho Z wr/abi a na Drahe: a tuto/pochowaa g(es)t.*

Následující dva náhrobíky zaznamenávají úmrtí dvou chlapců. Davida Vrábského, zemřelého 16. března 1571: *Letha Lxxi;¹²⁸⁾ w patek/przed niedieli oculi u/mrzal pan Dawid S/yn urozeného pana/hynka wrabskyho z://wrabi a na drahe/nicznych tuto po/chowan gest; a Adama, ze- mřelého 24. března 1572: Letha lxxii w pondieli/po smr- telne nedeli u/mrzal pan adam Syn/urozeného pana hyn/ ka wrabskyho z wra//by a na Drahen/ycznych a tuto poc/ howan gest.*

Stylově a materiálově specifický soubor sepulkrálních památek uzavírá náhrobník Hynka (nejstaršího) Vrábského z Vrábí, který je od roku 1886 zazděn v severní stěně presbytáře, vedle vstupu do sakristie.¹²⁹⁾ Oproti ostat-

ním náhrobním deskám vyka- zuje vyšší kvalitu kamenického zpracování, včetně kompletně vyobrazeného rodového erbu Vrábských z Vrábí v půlkruhu- vě ukončené arkádě (obr. 22). Hynkovi, jakožto zakladateli nové rodové linie, byla věnová- na pozornost v předchozím tex- tu. Proto jen uvedme, že podle data na náhrobní desce zemřel 21. července 1571: *Letha: Lxxi; w sobo/thu przed Swatau/mar- zi mandalena[ul]/umrzel vrobe- ny pa/n hynek neystarssy wrab- skey [z wrabi] a na Drahe:/enic- zich tuto pochowan g(es)t.*

Zatímco náhrobní kame- ny z poměrně tvrdé žuly nesou hrubě (archaicky) působící ná- pisy a erby, mnohem jemně- ji a kvalitněji jsou opracovány mladší desky z mramoru.¹³⁰⁾ Re- nesanční figurální sochařství je na Stražišti zastoupeno náhrob- níkem Voršily Vrábské, rozené Muchkové z Bukova, který je od roku 1886 zazděn v jižní stě- ně presbyteria, po pravé straně hlavního oltáře (obr. 23).¹³¹⁾ Na desce z červeno-hnědého mra- moru spatřujeme podobiznu že- ny (vdovy) v dlouhém splývavém šatu a hlavou zavínutou v rouš-

ce, s rukama sepjatými na prsou. Rodový erb Muchků z Bukova – štít s koňskou kýtou – je umístěn v levém dol- ním rohu obrazového pole.¹³²⁾ I přes částečná poškození¹³³⁾ je možné reprodukovat celý reliéfní nápis, obíhající okolo desky: *Letha 1598¹³⁴⁾ W patek Po nedely/MISERICORDIAS Vmrzela Vrozena pani Worssila Wrabska Z Bukowa/a na drahoniczych a w tomto gest/pochowana Mistie Oczekawage Wseleho Zmrtw[ylch] Wzkrzyseni.*

Voršila Vrábská z Bukova, druhá manželka Hynka (nejstaršího) Vrábského z Vrábí, zemřela podle biografic- kého údaje na náhrobníku 10. dubna 1598. Svého muže tak přežila o celých 27 let. Přesné datum jejich sňatku neznáme, jelikož k němu prozatím neexistují žádná histo-

130) Pro srovnání podle Mohsovy stupnice tvrdosti se žula pohybuje mezi 6. a 7. příčkou (tvrdá až velmi tvrdá). Mramor figuruje mezi 3. a 4. příčkou (měkký až polotvrdý).

131) Náhrobní deska z monolitického mramoru, rozměry š. 88 cm x v. 178 cm.

132) Pokud jsou k dispozici tinktury erbu: v modrém štítu stříbrná koňská noha; A. Sedláček, heslo Muchek z Bukova, in: Otův slovník naučný 17. Praha 1901, s. 846.

133) Kámen je diagonálně prasklý přes levý horní roh; v těchto partiích nese reliéfní nápis také stopy ošlapání z doby, kdy byl součástí kos- telní dlažby.

134) Poškozená číslice „9“ dovedla P. A. Bláhu k chybnému čtení leto- počtu 1509, který nejenže odporuje stylové poloze náhrobníku, ale je také v rozporu s archivními prameny. Řada pozdějších badatelů toto datování nekriticky přejímá. Nejnověji V. Grueber, Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů v letech 1732–1914. České Bu- dějovice 2013, s. 197.

128) V soupisu uvedeno datum 1575: J. Soukup, o. c. v pozn. 50, s. 314.

129) Náhrobní deska z monolitické žuly, rozměry š. 66,5 cm x v. 142,5 cm.

rická fakta, ani jiné prameně indicie. Jisté je jen to, že svatba musela proběhnout nejdříve po roce 1560, tj. po smrti jeho první ženy Markyty Vrábské z Malovic. Z jejich svazku se dospělého věku dožili prokazatelně dva synové Jan a Vilém (narození v 60. letech 16. století).¹³⁵⁾ Pozdější písemné prameny naznačují, že se již podruhé nevdala, a než synové nabyli plnoletosti, se sebejistě ujala správy drahenického panství. V roce 1577 se osamostatňuje, neboť kupuje od Kryštofa ze Švamberka sousední Draheničky a nadále se uvádí s titulaturou Voršila Vrábská z Bukova a na Draheničkách.¹³⁶⁾ Dosvědčují to oficiální právní dokumenty: jednak konsens Rudolfa II. na kšaftování z 28. února 1578,¹³⁷⁾ tak i pozdější testament z 30. března 1598,¹³⁸⁾ sepsaný krátce před její smrtí (obr. 24). K panství 16. října 1596 dokonce přikupuje od města Písku Drahenickou horu, vypínající se nad vrábskými državami Drahenicemi, Draheničkami a Uzenicemi.¹³⁹⁾

Velmi zajímavé psané prameny se střipky itineráře Voršily Vrábské zaznamenal ve své diplomové práci „Válka v myšlení a každodenním životě jihočeské nižší šlechty ve druhé polovině 16. a na počátku 17. století“ František Koreš. Ve zkratce reprodukován informace vycházejí z osobní korespondence odeslané Bohuslavem Malovcem z Malovic Petru Vokovi z Rožmberka v období od 6. září do 10. října 1594, ke které je připojen prosebný dopis Voršily Vrábské z Bukova o zbavení vojenských povinností jejího syna Viléma, jenž odjel se svým budoucím tchánem Adamem Předenicým z Předenic na válečnou misi proti Turkům do Uher. Dopis datovaný na Dešenicích 5. října 1594 prozrazuje, že Vilémova matka v této době pobývala na tvrzi u Adama Předenicého z Předenic, který byl shodou okolností na základě přímělu Bohuslava Malovce z Malovic již zproštěn vojenských povinností. Ke smutku Voršily Vrábské z Bukova ho při návratu domů nedoprovázela její syn Vilém, se kterým se do Uher původně vypravil. Urozená žena proto neváhala a ihned oslovila již osvědčeného přímělu s prosbou o pomoc a doufala, že i v případě jejího syna by mohl Petr Vok z Rožmberka zajistit jeho brzký návrat z Uher: „Můj vzláště milej pane bratře, oznamuji Vaší Milosti, že sůci prvý nedostatečna na zdraví svým a byuše zde na Dešenicích u pana Adama Předenicí, uhlíдавší jeho, že jest domův zase přijel, a syn můj Vilém Vrabskéj, kterýž s ním vyjel, že s ním zase nepřijel a tam přeče že dále jede.“¹⁴⁰⁾ Že i v tomto případě byl Bohuslav Malovec více než úspěšným mediátorem, prokazuje svatba

Obr. 24: Testament Voršily Vrábské z Bukova a na Draheničkách z 30. března 1598, opatřený pečeti testátorky a tří svědků: Fridricha Běšína z Běšin a na Benčicích, Jana Loubského z Lub a na Zalužanech a Hynka Loubského z Lub a na Myslíně.

Obr. 25: Strážště, kostel sv. Jana Křtitele, kamenný průzkryt s alancním znakem Viléma (nejstaršího) Vrábského Tluksy z Vrábí a jeho (druhé) manželky Anny Magdaleny Vrábské z Vidrperku, v roce 1616.

135) A. Sedláček, o. c. v pozn. 12, s. 992–993.

136) A. Sedláček, Místopisný slovník historický Království českého. Praha 1998, s. 162.

137) NA, Úřad desk zemských, Praha, inv. č. 249, kart. 17.

138) NA, o. c. v pozn. 23.

139) A. Sedláček, Dějiny královského krajského města Písku nad

Otavou I. Od nejstarší doby až do zřízení král. úřadu. Písek 1911, s. 94.

140) F. Koreš, Válka v myšlení a každodenním životě jihočeské nižší šlechty ve druhé polovině 16. a na počátku 17. století, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, 2013, [cit. 2020-09-16], dostupné z: <<https://theses.cz/id/49aid6/>>

Viléma Vrábského z Vrábí s Evou Předenicovou z Předenic, uspořádaná 10. ledna 1595 na Dešenících.¹⁴¹⁾

Soubor sepulkrálních artefaktů uzavírá deska z nářůžového monolitického mramoru,¹⁴²⁾ sloužící po více než tři staletí jako kamenný příkrov vrábšské krypty před hlavním oltářem sv. Jana Křtitele (obr. 25). Dnes ji vidíme zazděnou v jižní zdi kněžiště, a to již s odstraněnými čtyřmi železnými kruhy, usnadňující kdysi její zvedání při otevírání podzemní hrobky. Stopy po jejich existenci nalézáme v rozích, kde mají typickou podobu malých zatmelených otvorů.¹⁴³⁾ Kvalitní kamenicko-sochařské dílo nese v centrální části velký alianční znak s rodovými erby Vrábšských z Vrábí a Vidršpergárů z Vidršperku v kruhovém vavřínovém věnci. Ten doprovází z obou stran nápisové kartuše: v horní zůstalo nápisové pole prázdné, to pod erbovní aliancí nese tesané titulatury s explicitně uváděnými domicily stavitele krypty Viléma (nejstaršího) Vrábšského Tluksy z Vrábí na Drahenicích a Dešenících a jeho (druhé) manželky Anny Magdaleny Vrábšské z Vidršperku, na Drahenicích a Dešenících: *Wylem Neystar/ssy Wrabsky Tluksa/z wraby na Draheni/cych a Desseniczych// Ann[aj] Magdale/na Wr[abs]ka z Widr/sspergku [na] Draheni/cych a Desseniczych..* Heraldické prezentace doprovází pamětní nápis, obíhající okolo desky: *Nakladem Vrozeného a Stateczného Rytýrže Pana Wylema [Ne]lystarssiho Wrabského Tluksy z wrabj na Draheniczych a/Desseniczych ku Pohrzbu Swemu [svych/dietek]¹⁴⁴⁾ a diediczum tento Sklypek udielan gest; Dokonano Letha 1616.*

Příkrov nechal zhotovit ještě za svého života sám stavebník krypty Vilém (nejstarší) Vrábšský Tluksa z Vrábí, jak hlásá obvodový nápis a erbovní aliance. Co se týče uvedeného letopočtu, ten nelze v souladu s výpovědí epigrafického záznamu vnímat jinak, než jako hmotný doklad ukončení prací na výstavbě krypty v roce 1616.

Memoriální výmalba presbytáře

Co však v presbytáři v první řadě upoutá naši pozornost, je nástěnná výmalba sestávající z nápisu a erbovní galerie. Zaujímá dominantní místa na lici renesanční klenby, po obou stranách hlavního oltáře. Na straně jižní vidíme poměrně obšírný pamětní nápis v jednoduchém obdélném rámci, jenž je opětovně hodný přepisu, neb je klíčovým pramenem ke stavbě krypty a ikonografické koncepci vrábšské nekropole:

LETHA . 16 . 13 . GEST . W CHRAMIE PANIE . ST/RAZIS-STSKYM KVRVPVL . SKLYPEK . KLENTVY . POHRZBV . / PANVW Z WRABI . KTERZIZ NA DESSENICYCH . A DRAHENICYCH ZV/STAVAGI . NA NAKLAD VDIELAN . VROZENEHO A STATECNEHO RY/TIRZE PANA WYLEMA . NEYSTARSSIHO . WRABSKEHO TLVKGY ZW/RABI .

141) A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze Království českého IX. Domažlicko a Klatovsko. Praha 1893, s. 149–150.

142) Náhrobní deska z monolitického mramoru (zřejmě tzv. slivenecký mramor) o rozměrech š. 120 cm x v. 199 cm; deska má dva diagonální prasklé rohy, oddělený levý dolní roh se při zazdívání nepodařilo sestavit přesně na spáry, takže je v těchto místech porušena kontinuita tesaného nápisu.

143) Exciplně P. Bláha: „Na mramorovém kamenu s čt(y)rma železnými kruhamy nad Stražištěm kryptou položeným...“; SOKA Písek, o. c. v pozn. 10, pag. 4.

144) Text doplněn podle smyslu a historického přepisu P. Bláhy, tamtéž.

Obr. 26: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, memoriální nápis s erby Viléma (nejstaršího) Vrábšského Tluksy z Vrábí a jeho manželky Evy Předenicové z Předenic a Anny Magdaleny Vidršpergárové z Vidršperku na lici renesanční klenby, po pravé straně hlavního oltáře.

NA DRAHENICYCH . A DESSENICYCH . KV POCZTIWOSTI/A WECNE PAMATCE RODV TOMV . PANVW Z WRABI . Z TYCHZ/STATKW SESPISICYCH . A PRZI POSLEDNIM DNI SAVDNYM . K W/ESELEMV . Z TEHOZ MISTA . TEMMRTWYM . TIELVM ODOPCZIWAGI/CZYCH . W TEMZ MISTE ZMRTWYCH WSTANI . WSLAWAE . NEBES/KE RADOSTI . WKRYSTV PANV PRZEBYWAGICYM . A ZVSTAWAGI/CYM TYTO MRTWA TIELA . W TOM SKLYPKV GSAV POHRZRENA . A TAM/ODOPCZIWAGI PODLE TIECH ERBV W KTERZIZ WKVRV . NAMALO/WANI ANAKAZDEM . KRZIZKOWE . VDIELANI . GSAV . LETHA 16.16/GEST . TO WSSECKO W TOM CHRAMV PANE . DOKONANO.¹⁴⁵⁾

Autenticky dochovaný nápis koresponduje s tesaným epigrafem, se kterým se setkáváme na příkrovu krypty s vročením 1616, neboť opětovně informuje o stavbě pohřebního sklípu Vilémem (nejstarším) Vrábšským Tluksou z Vrábí mezi lety 1613–1616. Svým obsahem se obrací také ke znakové galerii a zároveň osvětluje její význam: „... tyto mrtvá těla v tomto sklípu jsou pohřbena a tam odpočívají podle těch erbů, kteří v kůru namalovaní a na každém křížkové udělení jsou.“ Ony erby označené křížky namalované v kůru, tj. v presbytáři, jsou od prvopočátku součástí ideové koncepce memoriální výmalby a přejímají zde nepochybně funkci pohřebních štítů (obr. 26, 27). Celkem devět erbů ve stylizovaných eliptických věncích připomíná památku devíti zemřelých členů drahenické větve Vrábšských z Vrábí, kteří spočinuli v kryptě pod presbytářem.

První trojici erbů – Vrábšských z Vrábí, Předenicových z Předenic¹⁴⁶⁾ a Vidršpergárů z Vidršperku¹⁴⁷⁾ – nad memoriální nápisem můžeme s jistotou přisoudit zakladateli

145) Kapitální nápis s vyznačenými ligaturami; litery mají novodobě obnovené tahy černou barvou.

146) V černém štítu stříbrné kosmé břevno, klenot na černém křídle

Obr. 27: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, memoriální nápis na jižní straně presbyteria, jež je klíčovým pramenem ke stavbě krypty a ikonografické koncepci vrábské nekropole za let 1613 až 1616.

Obr. 28: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, šest identických erbů Vrábských z Vrábí v eliptických věncích na lici renesanční klenby, po levé straně hlavního oltáře.

hrobky a jeho manželkám. První erb (z heraldicky pravé strany) náleží Vilémovi (nejstaršímu) Vrábskému Tluksovi z Vrábí († 23. 5. 1630¹⁴⁸), prostřední Evě Předenicové z Pře-

stříbrné kosmé břevno, přikryvadla černo-stříbrná (pozn. erb na Stražišti je vyobrazen stranově obrácený, stejně tak jako rodový znak Ctibora Předenicového z Předenic a na Týnci, odkrytý na tvrzi v Dešenících).

147) V případě tinktur: polcený štít – v pravém zlatém poli přirozených barev v tlamě se stříbrným jehnětem, v levém modrém poli červené břevno, klenot rostoucí vlk se stříbrným jehnětem v tlamě přirozených barev, přikryvadla vpravo červeno-zlatá, vlevo modro-zlatá (pozn. místo červeno-zlatých přikryvadel jsou na Stražišti černo-zlatá).

denic († před 1607), o které již byla zmínka v souvislosti s jejich svatbou na dešenické tvrzi 10. ledna 1595 (obr. 29, 30). Toto cenné datum pro genealogické vazby uvnitř rodu se dochovalo jen díky zápisům komorního soudu, u něhož skončili někteří výtržníci z řad pozvaných svatebních hostů, kteří se „ve večerádle, schodech a parkáně tak servali, jako by byla nějaká bitva“.¹⁴⁹ Kdy však Eva Předenicová zemřela, a zda byla před výstavbou rodové krypty pohřbena v kostele na Stražišti, bezpečně nevíme. Datum *ante quem* připadá na rok 1607,¹⁵⁰ kdy se Vilém podruhé oženil s Annou Magdalenou Vidršpergárovou z Vidršperku († 1624¹⁵¹), jejíž rodový znak uzavírá heraldickou řadu nad pamětním nápisem.¹⁵²

Na protilehlé straně klenby pak spatřujeme šestici identických erbů v eliptických věncích, seskupenou do dvou řad, náležící šesti blíže neidentifikovatelným členům rodu Vrábských z Vrábí (obr. 28).

Nasnadě je stěžejní otázka, nakolik se stávající charakter výmalby přibližuje autentickému stavu z počátku 17. století. Bez profesionálního restaurátorského průzkumu omítek a barevných nátěrů můžeme k této problematice zprostředkovat jen několik málo postřehů z vizuálního průzkumu. Archivní materiály, natož restaurátorské zprávy z průběhu 20. století, se nepodařilo dohledat.

Základní informace ke stávající barevnosti interiéru získáváme paradoxně z nejúsporněji znějící zprávy, doprovázející popis kostela po opravách v roce 1886: „Kostel krásně vymalován, pole presbytáře jsou modrá, žebra žlutohnědá, loď světlo šedě natřena“.¹⁵³ Z ní vychází najevo, že nynější souvislý světlý modrý nátěr klenby, jenž se uplatňuje i jako podklad erbů uvnitř vavřínových věnců a kolem pamětního nápisu, pochází z této doby, nebo byl alespoň v téže barvě v průběhu 20. století obnoven. Na místech, kde (modrý) nátěr degraduje, lze bez větších potíží zachytit starší vrstvu. Tady je na místě připomenout o tři desetiletí starší zmínku Stanislava Borského, uveřejněnou v jeho stati o hrobce na Stražišti: „První, co jasně do oka mně padlo, byli erbové, po obou stranách chrámové lodi nakreslení, totiž dva křížem přeložené meče v poli bílém; po pravé straně oltáře umístěn jest nápis, označující, kdy kostelík opraven a hrobka vzdělána byla“.¹⁵⁴ Z této zprávy bychom mohli hypoteticky usuzovat, že podkla-

148) A. Sedláček, o. c. v pozn. 12, s. 993; bez udání pramenného zdroje.

149) A. Sedláček, o. c. v pozn. 141, s. 150.

150) NA, o. c. v pozn. 19.

151) Tamtéž.

152) Anna Magdalena Vidršpergárová z Vidršperku také překvapivě unikla pozornosti G. D. Wunschwitz; v jeho genealogii rodu figuruje pouze Eva Předenicová z Předenic.

153) J. V. Truhlář, o. c. v pozn. 82, s. 53.

Obr. 29: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, znaková galerie na jižní straně presbyteria: erb Evy Předenické z Předenic.

Obr. 30: Erb Předenických z Předenic z rukopisu vytvořeného roku 1571 pro budoucího císaře Rudolfa II. (digitalizace ÖNB, sign. Cod. 8330).

Obr. 31: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, znaková galerie na jižní straně presbyteria: erb Anny Magdaleny Vidršpergárové z Vidršperku.

Obr. 32: Erb Vidršpergárů z Vidršperku z genealogicko-heraldické sbírky Gottfrieda Daniela, svobodného pána Wunschwitze.

dem erbů byl kdysi monochromní bílý nátěr. A abychom jí přidali na pravděpodobnosti, musíme upozornit na pamětní nápis na jižní straně presbyteria, dodnes zachovaný na historickém podkladě bílé barvy. Obklopuje ho světle modrý nátěr, na němž je proveden také dnešní, třemi linkami tvořený rámeček. Přechody mezi nápisem a (nej)mladší barevnou vrstvou jsou řešeny retušemi, jež jsou okem dobře patrné, neb stářím ztmavly a na několi-

ka místech zdegradovaly natolik, že odpadávají. Zachytilná posloupnost barevných nátěrů také prozrazuje, že stylizované věnce s vnitřní modrou linkou ukrývají starší výmalbu, soudě podle jejich poškozených partií. Přestože erby byly v dobách renesance často zasazeny do eliptických či kruhových věnců (srovnej např. příkrov krypty), jejich značně zjednodušená forma odkazuje na 19. či 20. století. Můžeme předvídat, že do určité míry napodobují

originální výmalbu, ukrytou pod dnešním souvislým nátěrem.¹⁵⁵⁾ Každopádně nemůžeme vyloučit také existenci dalších nápisů či dekorativních nebo figurálních motivů, jež mohly být také součástí pozdně renesanční výmalby presbytáře. Stejně tak není zřejmé, jaké fázi výmalby odpovídá dnešní oranžový nátěr, pokrývající stěny. Stejně tak si musíme přiznat, že ani o případné výmalbě lodi nevíme zhola nic. V podstatě totéž platí pro soudobý mobiliář kostela.¹⁵⁶⁾

Novodobé přemalby zasáhly také do estetického a heraldického vzezření jednotlivých rodových erbů, u kterých byly „oživeny“ barvy a kontury; pravděpodobně zamíchaly také s jejich tinkturami.

Erbovní figura vlka Vidršpergárů z Videršperka byla natolik zjednodušena, že postrádá základní rysy i jehně v tlamě; v klenotu je nesprávně obnovena na nejmladší vrstvě modrého nátěru.¹⁵⁷⁾ U rodového znaku najdeme také odlišnosti v tinkturách přikryvadel, u kterých ale nemůžeme za současného stavu poznání rozhodnout, zda jsou dílem „restaurátora“, nebo reflektují originální (tj. renesanční) tinktury erbu (obr. 31, 32).

V kontextu již nastíněné heraldiky rodu pánů z Vrábí jsou naprosto zarážející tinktury vymalovaných erbů. Zásadním způsobem se totiž odchylují od závazných heraldických pravidel – červeného štítu se zkříženými meči s červeno-stříbrnými přikryvadly. Sedm identických erbů vymalovaných na klenbě sestává z černého štítu se zkříženými meči a černo-stříbrných přikryvadel.¹⁵⁸⁾ Červenou barvou jsou shodně vyvedeny jen helmy a rukojeti mečů. U štítů se červená barva uplatňuje v jejich vnitřním členění, ale pouze ve fragmentech; zároveň probleskuje v konturách černě vymalovaných přikryvadel.

Přestože nám stražišské sepulkrální památky neumožňují zprostředkovat tinktury rodového znaku, heraldické prameny 16. a 17. století hovoří jasnou řečí a bez výjimky dodržují tinktury, do kterých se podle erbovní pověsti promítla barva krve, tedy barva červená, nikoli černá (obr. 33).¹⁵⁹⁾

154) S. Borský, o. c. v pozn. 56.

155) Hypoteticky bychom mohli jednu z fází obnovy interiérové výmalby vztáhnout k roku 1936, kdy máme písemně zaznamenanou opravu kostelního mobiliáře Josefem Řehnou, uměleckým závodem v Kutné Hoře (z tohoto roku pochází stávající polychromie imitující mramor na oltářích, kazatelně a parapetu varhanní kruchty); Římskokatolická farnost Mirovice, farní archiv, dopis patronátního komisaře ze dne 25. května 1936 s žádostí o konzultaci k opravě tří oltářů a kazatelny v zámecké kapli v Čimelicích, jež byly nekvalitně obnoveny firmou Břetislava Kafky z Červeného Kostelce (z obsahu žádosti se dozvídáme o renovaci oltářů v kostele sv. Jana nad Květovem, a právě na Stražišti).

156) Ze středověku se v kostele dochovaly dvě pozoruhodné památky: oktogonální žulový artefakt s tesanými znaky, připomínající gotické minuskulní písmo (snad fragment křtitelnice) a zvonek (sanktusník) z poslední čtvrtiny 15. století, nesoucí enigmatický nápis gotickou minuskulí (za dokumentaci děkuji kampanologovi Mgr. Radkovi Lungovi).

157) Srov. erb na příkrovu krypty: v klenotu rostoucí vlk s jehnětem v tlamě.

158) Rodové znaky Vrábských musely být v „černé barvě“ k vidění již k r. 1885 (1886), neboť je v této podobě uvedl do literatury – zdůrazňujeme, že jako jediný – heraldik Johann Rudolf hrabě Meraviglia-Crivelli. Z textu jasně plyne, že podkladem pro určení tinktur byly pouze stražišské erby; R. J. Meraviglia-Crivelli, J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch: in einer neuen, vollständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen. Vierten Bandes neunte Abtheilung, Der Böhmisches Adel. Nürnberg 1886, s. 47.

Obr. 33: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, znaková galerie na severní straně presbytáře: jeden z šesti identických erbů Vrábských z Vrábí v eliptickém věnci.

Pro důvěryhodnost našeho tvrzení připojujeme ke kolovanému dřevorytu Jana Willenberga několik vybraných příkladů. Rodový znak Vrábských z Vrábí nechybí v erbovní části bohemikálního rukopisu, uchovávaného v Rakouské Národní knihovně ve Vídni pod sign. Cod. 8330. Reprezentativní dílo bylo vytvořeno roku 1571 pro budoucího císaře Rudolfa II. a soustřeďuje erby šlechty, seřazené podle hierarchie českého královského dvora (obr. 34).¹⁶⁰⁾ Erb se zkříženými meči v červeném poli nacházíme také na nedávno zrestaurovaném epitafu Viléma Ferdinanda Vrabského Tluksy z Vrábí († 1647), jenž pocházel z drahenické větve. Jeho otcem byl Adam Hynek Tluksa Vrabský z Vrábí, syn Viléma (nejstaršího) Tluksy Vrabského z Vrábí, zakladatele renesanční krypty. Vilém Ferdinand byl roku 1647 ve Žluticích zastřelen Švédy a pohřben v tamním v kostele sv. Petra a Pavla (obr. 35).¹⁶¹⁾

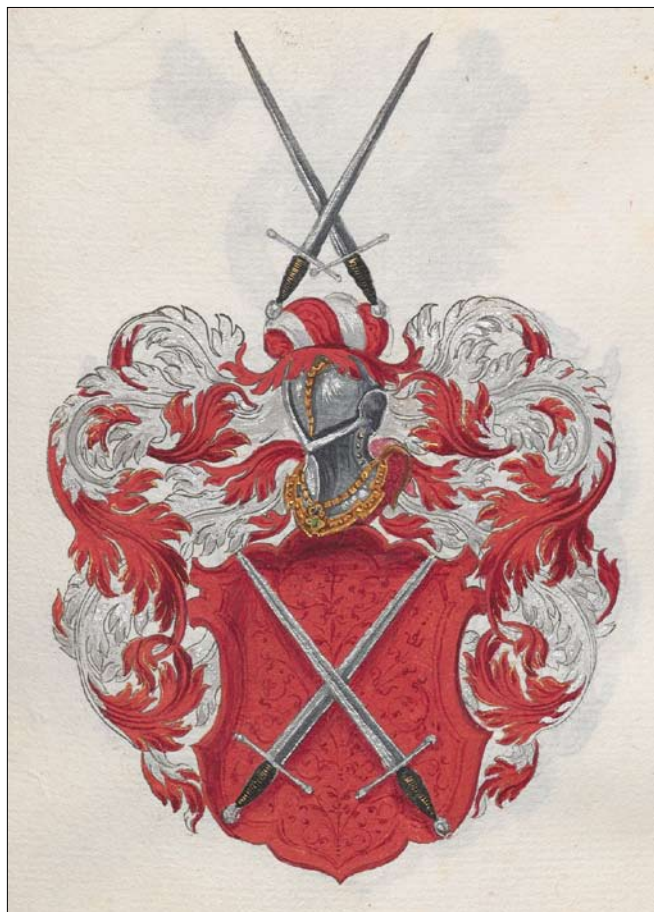
Erby Vrábských jsou zastoupeny hned třikrát v heraldických rukopisech z rodového archivu Vratislavů z Mitrovic z 80. let 17. století.¹⁶²⁾ Doposud nedocenenou

159) Blíže k rodové erbovní pověsti v předchozí kapitole *Rod Vrábských z Vrábí a jejich vztah ke kostelu sv. Jana Křtitele*.

160) Stammbaum Kaiser Karls IV., sign. Cod. 8330 HAN MAG, dat. 1550–1574, ÖNB Sammlung von Handschriften und alten Drucken [cit. 2020-09-16], dostupný z <http://data.onb.ac.at/rec/AC13956633>; K datování rukopisu do r. 1571 blíže P. Pokorný, Vídeňský rukopis CVP 8330, in: Sborník archivních prací 50, č. 2, 2000, s. 395–432.

161) Muzeum Karlovy Vary, provenience kostel sv. Petra a Pavla ve Žluticích, olejomalba na plátně (dřevěný rámec se zřejmě nedochoval), rozměry š. 110 × v. 170 cm, inv. č. Uo 995; A. Sedláček, o. c. v pozn. 12, s. 993.

162) Jedná se o tzv. Dírenské erbovníky, jež nesou označení podle místa uložení v archivu Vratislavů z Mitrovic na zámku Dírná na Soběslavsku. Rukopisy jsou badatelsky zpřístupněny v moderní edici: M. Hrdinová, Erby ctihodné šlechty slavného Království českého: edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století. Praha 2013.

Obr. 34: Erb Vrábských z Vrábí z rukopisu vytvořeného roku 1571 pro budoucího císaře Rudolfa II. (digitalizace ÖNB, sign. Cod. 8330).

heraldicko-genealogickou památkou je rodový vývod z dvaatřiceti předků Antonína Jana Ignáce Tluksy Vrábského z Vrábí († 20. června 1715), umístěný v tzv. Vrábské kapli v kostele sv. Václava ve Staré Boleslavi; jeho osobou rod vymřel po meči.¹⁶³⁾ Epilog rodu zde zastupuje pohřební štít Kateřiny Eleonory Barbory, baronky Vrábské z Vrábí († 23. května 1739), poslední členky rodu, již rod vymřel po přeslici (obr. 36).¹⁶⁴⁾

DRUHÝ ŽIVOT RENESANČNÍ KRYPTY PÁNŮ Z VRÁBÍ ZA PATRONÁTU ORLICKÝCH SCHWARZENBERGŮ

Velkostatkový fond Orlík nad Vltavou uchovává v sekci map a plánů také dosud nepublikované architektonické návrhy, které vizualizují pozoruhodnou, byť nerealizovanou kapitolu z dějin stražištského kostela. Schwarzenberská sekundogenitura zde podle návrhu architekta Johanna Philippa Jöndla plánovala vybudování novoklasicistní rodové hrobky, a to v těsném sepětí s renesanční nekropolí pánů z Vrábí.

Podnět k založení nového pohřebiště vzešel z rozdělení rodu na dvě větve v roce 1802: krumlovsko-hlubockou (primogenituru) a orlickou (sekundogenituru). Zakladatel orlické větve Karel I. Filip ze Schwarzenbergu († 1820) vy-

Obr. 35: Epitaf Viléma Ferdinanda Vrábského Tluksy z Vrábí († 1647), vnuka Viléma (nejstaršího) Tluksy Vrábského z Vrábí – stavitele krypty, detail s vyobrazeným erbem (foto Muzeum Karlovy Vary, inv. č. Uo 995).

slovil ve své závěti přání, aby byl pohřben po boku svých předků v hrobce u sv. Jiljí v Třeboni; zároveň zavázal své potomky, aby vystavěli schwarzenberskému druhorozenectví vlastní hrobku.¹⁶⁵⁾ Přesto trvalo 40 let než dědicové Karla Filipa dospěli k naplnění jeho testamentárního přání a v orlickém zámeckém parku vystavěli pohřební kapli v pseudogotickém stylu podle návrhu Antonína Šimana z roku 1860 (realizace 1862–1864).¹⁶⁶⁾

Počáteční kroky k vybudování rodové hrobky lze vysledovat v písemnostech rodinného archivu od 30. let 19. století. Shodně pracují s myšlenkou upravit již existující podzemní krypty v kostelích, kde orlická vrchnost vykonávala patronátní právo. Kromě Stražiště byly vytipovány kostely sv. Jana Křtitele a P. Marie u Květova a sv. Klimenta v Mirovicích.¹⁶⁷⁾ Zda zájem o stražištský a mirovický kostel podpořily romanticky zabarvené představy spojené s existencí starobylých pohřebišť místní šlechty, nebo pragmatické důvody a geografická poloha v blízkosti rodového sídla, dnes již zřejmě s jistotou neobjasníme.¹⁶⁸⁾

Faktem zůstává, že vybudování nekropole na Stražišti dostává ve světle archivních dokumentů pevné obrysy pro léta 1837 až 1840. V červnu 1837 byl Johann Philipp Jöndl pozván na Orlík, aby osobně posoudil, zda bude možné renesanční kryptu pod hlavním oltářem rozšířit na rodovou hrobku. Na osvědčeného architekta sepulkrální architektury se sekundogenitura neobrátila náhodou, neboť sňatkem Karla II. ze Schwarzenbergu s hraběnkou Josefínou, vešla v roce 1823 do příbuzenského vztahu s Vratislavou z Mitrovic, pro něž Jöndl navrhoval o dvacet let dříve pohřební kapli pro nově založený čimelický

165) V. Grueber, o. c. v pozn. 134, s. 195–196.

166) A. Šiman byl ředitelem orlického stavebního úřadu – tamtéž, s. 198–200.

167) Tamtéž, s. 196.

168) O vlivu romantického historismu uvažuje Václav Grueber – tamtéž, s. 197.

163) A. Podlaha – E. Šittler, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Karlínském*. Praha 1901, s. 66.

164) Papír, rozměry š. 33 cm × v. 45 cm; NA, Sběrka genealogicko-heraldická Wunschitzova, č. fondu 98, kart. 41, inv. č. 1323.

Obr. 36: Papírový pohřební štít Kateřiny Eleonory Barbory, baronky Vrábské z Vrábí († 23. května 1739), jež byla poslední členkou rodu.

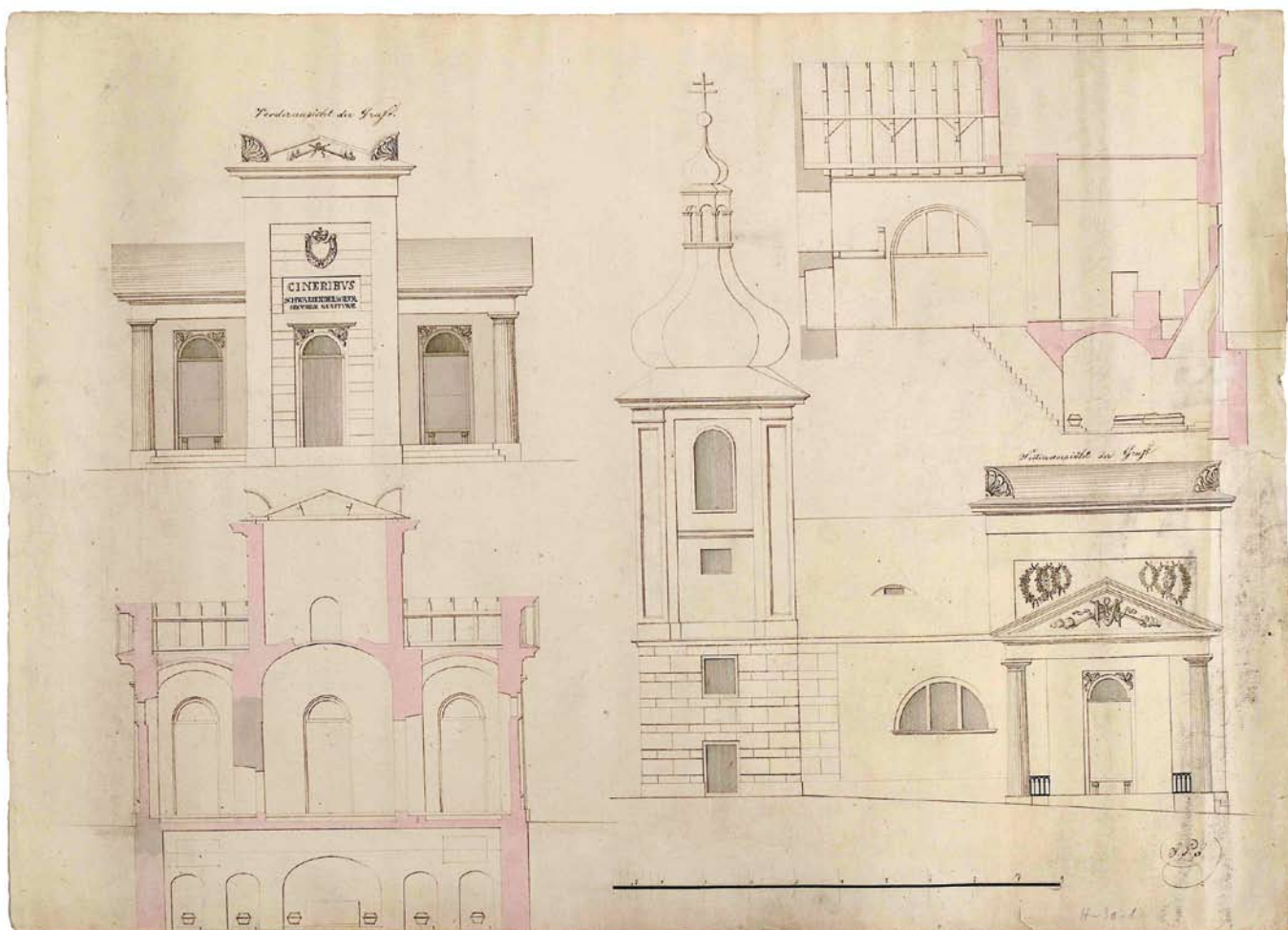
hřbitov.¹⁶⁹⁾ Soudě podle vypracovaných rozpočtů, bylo ještě v roce 1840 reálně nakročeno k vybudování hrobky na Stražišti podle Jöndlova projektu. Finanční náročnost byla nakonec zřejmě nad síly stavebníka Karla II. ze Schwarzenbergu, a jeho ušlechtilý záměr dostát rodového závazku tak zůstal pouze v intencích architektonického návrhu.

K rozpočtům se dochoval jediný plán (obr. 37).¹⁷⁰⁾ Architektonická vize se zde jasně odvíjí od nutnosti rozšíření krypty pod presbytářem, která byla současně limitována malou výměrou okolního hřbitova. Přesto všechno zde vznikla pro J. P. Jöndla charakteristická, stylově čistá novoklasicistní architektura s antikizujícími tektonickými prvky a štukatérskými motivy. Nechybí zde ani odkaz na antická mauzolea v podobě nápisu. Architektonické kvality doposud neznámého Jöndlova projektu by měly být v budoucnu zhodnoceny v širším kontextu jeho tvorby i vlastních teoretických spisů, podložené pečlivou heuristikou.

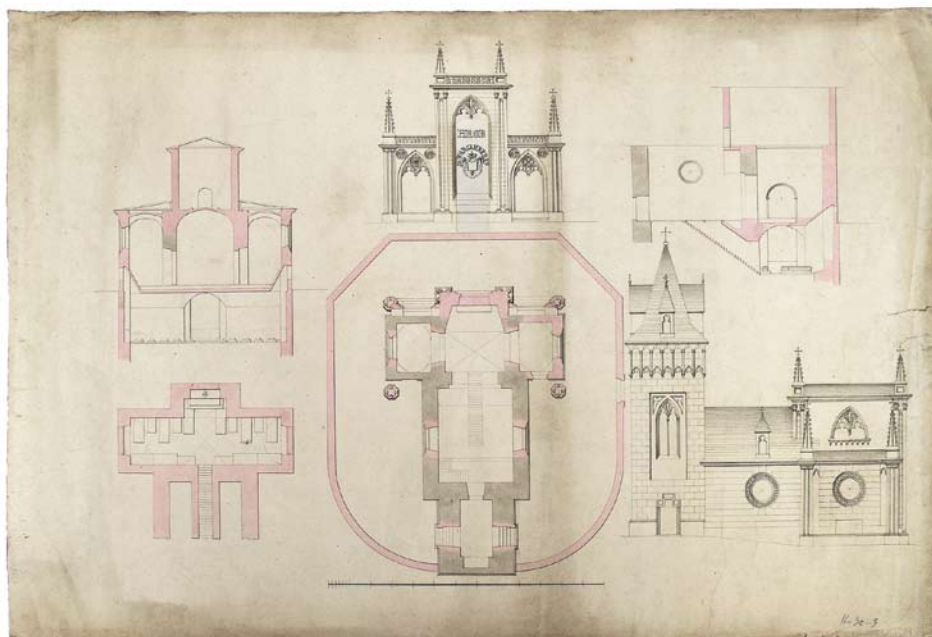
Pro renesanční etapu stražišského kostela má plánová dokumentace ale podstatně jiný význam. V případě realizace navržených úprav by goticko-renesanční presbytář s memoriální výmalbou, včetně sakristie, nadobro

169) K Jöndlovu dílu přehledově P. Vlček ed., Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004, s. 288.

170) SOA Třeboň, o. c. v pozn. 55, sign. VII-2/1; SOA Třeboň, Vs Orlick nad Vltavou, inv. č. 5157, sign. H-3c-1, č. plánu 1515; kolorovaný rkp., rozměry š. 70 cm x v. 49 cm; sign. monogramem JPJ.

Obr. 37: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, nerealizovaný plán architekta Johanna Phillipa Jöndla na novoklasicistní přestavbu za účelem zřízení rodové hrobky schwarzenberské sekundogenitury v letech 1837–1840.

Obr. 38: Stražiště, kostel sv. Jana Křtitele, nerealizovaný plán na radikální přestavbu kostela v pseudogotickém stylu s vybudováním rodové hrobky schwarzenberské sekundogenitury, nesignováno a nedatováno, před rokem 1860.

pohltila novostavba presbyteria, jehož exteriéry bychom mohli jednoduše charakterizovat jako autonomní novoklasicistní hrobku, deklarující příslušnost k schwarzenberskému druhorozenectví nápisem a rodovým znakem. Původní podzemní komora s ostatky Vrábských z Vrábí by zanikla, neboť by byla rozšířena, a to ve vztahu k obdélné lodi na způsob půdorysu T. Změnu zaznamenáváme také u vstupu do kobky, protože přístupové schodiště by ústilo mimo půdorys presbytáře v lodi kostela. Novoklasicistními úpravami by prošly také fasády věže a lodi s okenními otvory; nedotčena by zůstala jen cibulová báň.

Že představa rodové hrobky na Stražišti byla do roku 1860 ještě minimálně jednou oživena, potvrzuje dochovaná plánová dokumentace na radikální přestavbu kostela v pseudogotickém stylu, zřetelně však navazující na Jöndlovu vynalézavou architektonickou koncepci (obr. 38).¹⁷¹⁾ S jistou dávkou spekulace bychom mohli autorství tohoto nesignovaného a nedatovaného plánu přisoudit orlickému stavebnímu úřadu. Plán je zde navíc doplněn o půdorys stavby s pozměněnou linií hřbitovní zdi, naznačující plánované terénní úpravy hřbitova. V případě jejich provedení by zřejmě došlo ke zboření všech raně barokních objektů: ohradní zdi s klenutou bránou, kaple sv. Jana Křtitele i bývalé kostnice.

ZÁVĚREM

Kostelu sv. Jana Křtitele na Stražišti byla v odborné literatuře věnována pozornost pouze jako příkladu raně gotické venkovské architektury. Tento výběrový přístup poněkud zastínil mladší, neméně významné etapy z jeho architektonického vývoje. Měřítka regionálního významu překračuje sakrální stavba jakožto ojedinělá ukázka dlouhodobého budování rodové nekropole předbělohorské

šlechty, která byla završena nákladnou přestavbou presbytáře za účelem zřízení klenuté krypty pod hlavním oltářem v letech 1613–1616 Vilémem (nejstarším) Tluksou Vrábským z Vrábí.

Shodou okolností máme k dispozici mimořádně cenné písemné prameny, týkající se sporu o patronátní právo, poťazmo o právo pohřbu na Stražišti. Jejich výpovědní hodnota vynikne o to více, že se ojediněle dochovala i soudobá výzdoba liturgického prostoru, pořízená v bezprostřední souvislosti s výstavbou krypty. Memoriální nápis a erbovní galerie nejsou jedinými památkami na rod Vrábských z Vrábí. Rodová tradice posledního odpočinku v kostele sv. Jana Křtitele je zachovaná také prostřednictvím sepulkrálních artefaktů z prů-

běhu 16. století, představující z dnešního pohledu také významný pramen pro genealogické vazby dávno vymřelého rodu.

Máme-li hodnotit ikonografický program výmalby kněžiště, je třeba si položit klíčovou otázku, do jaké míry šlo o běžnou, nebo naopak výjimečnou formu vizualizace pohřebního místa v kontextu venkovského kostela. Srovnávacího materiálu máme k dispozici pomálu. Jeden z aspektů výjimečnosti stražišského příkladu lze jistě zčásti vysvětlit obecným poukazem na častý zánik tohoto druhu památek. Proto bude v budoucnu na Stražišti velice důležitý restaurátorský průzkum barevných nátěrů (a přemaleb erbů), na který by měla navázat celková rehabilitace výtvarné koncepce. Zřetelně demonstrativní formu znakové galerie v kombinaci s memoriálním nápisem nelze přehlédnout, a je třeba ji vnímat na pozadí dlouhodobého sporu členů dvou místních šlechtických rodů o patronátní právo. V kontextu architektonických památek je erb všeobecně chápán jako srozumitelná vlastnická značka, svědčící o fundačních (a donačních) aktivitách nositele či jako připomínka jeho fyzické nebo symbolické přítomnosti. Můžeme se proto domnívat, že Vrábští cítili potřebu pojistit si „na věčné časy“ své právo pohřbu všemi dostupnými výrazovými prostředky, a tedy i výmalbou, která by za všedních okolností nemusela být tak nápaditá.

Koneckonců smířčí smlouvu, ukončující majetkoprávní spor o patronátní právo, si nechal Vilém (nejstarší) Vrábský z Vrábí zapsat v souladu s tehdejšími právními možnostmi do desk zemských.

Archivní rešerše přinesly současně řadu klíčových informací k architektonickému vývoji sakrálního areálu a umožnily poodhalit také nerealizované plány schwarzenberské sekundogenitury vystavět ve Stražišti v letech 1837–1840 novoklasicistní rodovou hrobku podle projektu architekta Johanna Philippa Jöndla, a to v těsném sepětí s renesanční nekropolí pánů z Vrábí.

171) SOA Třeboň, Vs Orlík nad Vltavou, inv. č. 5159, sign. H-3c-3, č. plánu 1519, kolorovaný rkp., rozměry š. 73 cm x v. 50 cm; nedat., nesign. (před rokem 1860).

Orlická registra a zádušní účty uchovávají pramenné doklady k dosud zachovaným krovům nad presbytářem a lodí, jež souzní s dendrochronologickou analýzou a stavebněhistorickými prameny. Velice přesně zaznamenávají barokizaci celého sakrálního okrsku za patronátu Jana Kristiána I. z Eggenbergu, která dodnes rozhodujícím způsobem určuje jeho charakter. Účetní záznamy jednoznačně osvětlily datace a funkce hřbitovních objektů, jež byly neoprávněně kladeny do předbellohorské doby, tj. do časů přestavby presbytáře a výstavby krypty. Otevřená kaple sv. Jana Křtitele s dvoutážovými štíty pochází ze stejné stavební fáze jako ohradní zeď s klenutou bránou z let 1696 až 1697. Zároveň poznáváme, že tzv. bašta je prokazatelně bývalou kostnicí, vystavěnou v letech 1700 až 1703. Neméně významné jsou také doklady ke stavbě a autorství barokní věže z let 1708–1710, jež byla pražskému staviteli Marcantoniovi Canevallemu oprávněně

připisována na základě stylové analýzy architektonických prvků.

Mé poděkování za spolupráci patří zejména P. Jozefu Gumenickému za (opakované) zpřístupnění kostela sv. Jana Křtitele na Stražišti, včetně zapůjčení pamětní knihy a různorodých písemností z farního archivu. P. Pavlu Jägrovi za pomoc s latinskými texty, kolegům Jaroslavu Horáčkovi za pomoc při čtení textů a Miroslavu Zapletalovi za transkripce dopisů z Národního archivu. V neposlední řadě pak pracovníkům Národního archivu v Praze, Státního okresního archivu v Písku a Státního oblastního archivu v Třeboni.

MGR. ŠÁRKA KOLÁŘOVÁ – NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV, ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVNÍSTĚ STŘED-
NÍCH ČECH V PRAZE, SABINOVA 373/5, PRAHA 3
KOLAROVA.SARKA@NPU.CZ

EDIČNÍ PŘÍLOHA Č. 1 – DOPIS CÍSAŘE RUDOLFA II., ADRESOVANÝ JANU VRÁBSKÉHO Z VRÁBÍ VE VĚCI KOLÁTORSTVÍ KE KOSTELU SV. JANA KŘTITELE NA STRAŽIŠTI.

Národní archiv, fond Stará manipulace, č. fondu 175, inv. č. 3873, sig. W1/2

Datum 29. března 1585

[Přípis vlevo nahoře]: Kolatura ve vsi Stražišti
Den 29 Marti 85 An(no) Rudolf etc.

Slovutný věrný náš milý,
co na nás slovutný Kryštof Loubský z Lub na Řenčích a Zalužanech strany kolatury ve vsi Stražišti, kterou jsme mu dědičně prodali i ve dezky zemské vložiti poručiti ráčili, v kterou by ty se jemu o své újmě vkládati chtěl, vznášá, a za jaké opatření prosí, tomu z příležitosti suplikací jeho šířeji porozumíš, protože tobě poroučeti ráčíme, aby od fary stražské dotčenému Kryštofovi Loubskému, jakožto pravému

kolátorovi té fary a záduší, klíče, které jsi k sobě od kostelníků vzal, v moc jeho dal, a jestliže si co z fary, kostela neb kaple vynést dal, to zase tam vnéstí rozkázal a počet pořádný z toho kolátorovi učinil. Na tom jistě vůli naši císařskou učiníš. Dán na hradě našem Pražském v pátek po neděli postní Oculi, léta etc. lxxxv a království etc.

[Adresováno]:
Janovi Vrábskému z Vrábí
na Drahenicích

EDIČNÍ PŘÍLOHA Č. 2 – ODPOVĚď JANA VRÁBSKÉHO Z VRÁBÍ A NA DRAHENICÍCH CÍSAŘI RUDOLFOU II. VE VĚCI KOLÁTORSTVÍ KE KOSTELU SV. JANA KŘTITELE NA STRAŽIŠTI.

Národní archiv, fond Stará manipulace, č. fondu 175, inv. č. 3873, sig. W1/2

Datum 4. května 1585

Nejjasnější a velikomocný římský císaři, uherský, český etc. králi etc. pane, pane můj nejmilostivější.

Jaké jest mi se poručení od Vaší císařské Milosti na vznešení skrze supplikaci na Vaší císařskou Milost od pana Kryštofa Loubského z Lub z strany kolatury ve vsi Stražišti, stalo, poroučejíc mi Vaše císařská Milost, abych od fary stražské dotčenému panu Kryštofovi Loubskému, poněvadž by touž kolaturu od Vaší císařské Milosti odkoupenou i také ve dezky zemské vloženou mítí měl, klíče od sebe dal, nic méně jestliže jsem co z té fary nebo kostela vynést dal, to zase tam vnéstí rozkázal a počet pořádný témuž panu Kryštofovi Loubskému, pokládajíc ho Vaše císařská Milost kolátorem býti, učinil, tak jakž též poručení Vaší císařské Milosti, kteráž jsem ve vši náležitě uctivosti přijal, na též vznešení jeho, to v sobě šíř obsahujíc zavírám. I nejmilostivější císaři, jest mi s nemalým podivením, že týž pan Kryštof Loubský Vaší císařskou Milost tak zpravovati smí, neb to se najde a ukáže, že předkové moji, od paměti lidské, snad veřejně než ode sta let, té kolatury jakožto dědictví svého v pokojném držení a užívání jsou byli, kostelníky ustanovovali, počet pořádný od nich přijímali, žádný držitel Příbramě ani vsi Stražiště na touž kolaturu se nepotahoval a já tolikéž od času držení svého od patnácti neb šestnácti let po předcích svých též toho v pokojném držení a užívání jsem byl a nikdy od žádného v ničemž tom naříkán nebyl. Jestliže

pak pan Kryštof Loubský, jsa snad cizího žádostiv, komisařům Vaší císařské Milosti tu zprávu dal, kteříž jsou jemu od Vaší císařské Milosti touž ves prodávali, že by též kolátorství Vaší císařské Milosti náležeti mělo, kteréhož, jakž svrchu dotčeno, já i předkové moji v pokojném držení a užívání bez naříkání byli, bude věděti dobře v té příčině, jak se zachovati, a má-li k čemu spravedlivost, pořádek práva jak dobejvati. Než abych já jemu od fary své a záduší svého jaké klíče dávati a jemu se svého zmocňovati dopustiti měl, vidí mi se, že tím jemu, ani ničím jiným, povinen nejsem. A Vaší císařské Milosti za to poníženě prosím, že mne při tom, čehož jsou předkové moji a já po nich v pokojném držení a užívání byli, milostivě při tom zůstaviti i také při pořadu práva a zřízení zemským vyměřením, ráčíte. Tak chce-li mne pan Kryštof Loubský aneb kdo jiný tejmž pořádek práva viniti, poněvadž jemu dosti usedlý jsem, chci jednomu každému rád práv býti. V čemž ve všem Vaší císařské Milosti poroučeného se činím.

Dán v sobotu po Svátosti, léta etc. osmdesátého pátého.

Vaší císařské Milosti
věrný poddaný
Jan Vrábský z Vrábí a na Drahenicích

EDIČNÍ PŘÍLOHA Č. 3 – ODPOVĚĎ KYŠTOFA LOUBSKÉHO Z LUB CÍSAŘI RUDOLFU II. VE VĚCI KOLÁTORSTVÍ KE KOSTELU SV. JANA KŘTITELE NA STRAŽIŠTI.

Národní archiv, fond Stará manipulace, č. fondu 175, inv. č. 3873, sig. W1/1-2

Datum 18. června 1585

Nejjasnější a nejnepřemoženější římský císaři, uherský, český králi, pane, pane můj nejmilostivější, z odpovědi Vaší císařské Milosti od pana Jana Vrábského z Vrábí a na Drahenicích, na milostivě poručení Vaší císařské Milosti dané, kteráž jste na mé ponížené vznešení skrze suplikaci na Vaší císařskou Milost strany fary stražištské, aby mně klíče od ní dal, nic méně co by z té fary anebo z kostela vynésti dal, to zase v to místo vnésti rozkázal a počet pořádné mně z toho učinil, jakž táž suplikaci to vše v sobě šíře obsahovala, učiniti ráčili, jsouce mně táž odpověď v ruce uvedena tomu, jsem porozuměl, že by on k tomu přivésti chtěl, abych já jeho z té fary a kolatory, mně od Vaší císařské Milosti dědičně vedle jiného prodané i ve dezky zemský zprávou obyčejnou vložené pořadem práva vyvozoval, a on aby ji zatím na ublížení a škodu mou v držení zůstával, pravice, že by též fary a kolatory předkové jeho více než ode sta let jakožto dědictví svého v pokojném držení a užívání byli, kostelníky ustanovovali a počet od nich přijímali, a žádný z držitelů panství příbramského že jest se na to nikdá nepotahoval a on tolikéž že již od patnácti neb šestnácti let po předcích svých bez toho v pokojném držení a užívání bez nařikání jest, čemuž se místa nedává, a kdyby pak i to tak bylo, že by buď předkové jeho pana Vrábského aneb sám v jakém držení toho byl a předešli držitelové panství příbramského nesouce jich dědictví, jim toho přáli, proto toho sobě tak osvoboditi a za dědičné takovým užíváním a let vydržením pokládati a toho užiti proti Vaší císařské Milosti a již mé spravedlnosti nebude moci, nebo takový duchovenství aneb zápisní statkové nikdy se nepromlčují. A nadto vejše nejmilostivější císaři Vaší císařské Milosti tuto zprávu kratičce dávám, že není lidský živý paměti na světě, aby držitel panství aneb biskupství příbramského kdy měl to panství všechno pohromadě držeti anebo dlouho vladařem na Příbrami býti, nebo vždycky po drževši jeden deset neb patnáct let, jinému to zastavováno bejvalo. A ta již ves má Stražiště ta jsouce od Příbramě více než dvě míle, a snad ode sta let vždycky v zástavě bývala a nikdá jednostejně jeden ji nedržel, a tak tudý otec tohoto pana Jana Vrábského aneb předeek jeho, že odtad dosti blíž jest a tam se (jsa toliko k tý fare s lidmi svojimi přisedicím a tam že se lidé jeho pochovávají) a tak se v to, jakž oznámeno jest, vetřel a v tejj vsi Stražišti tam nic nemá. A když biskupa pražského nebylo a žádnému mimo Vaší císařskou Milost aneb slavné předky Vaší císařské Milosti jakožto císaře římské a krále české nenáleželo, žádný se nechtěl o to zasazovati a zvlášť jakž oznámeno, že jeden podržel některý lito a potom i jiní tolikéž, a tak za tou příčinou chtěl by sobě pan Vrábský z věci na onen čas duchovní dědictví sobě učiniti (čehož nebude moci dověsti). Nepochybují, kdyby o té věci páni komisaři jistě zprávy, že táž fara

a kolatura stražištská k panství příbramskému náleží, neměli, že by mi ji vedle jiného z poručení Vaší císařské Milosti byli neprodávali. Nebo i toho Vaší císařské Milosti tajiti nemohu, že jsem téhož p. Jana Vrábského za to přátelsky a sousedsky žádal, pokudž by jaké právo a spravedlivost k té kolatuře měl, aby mi to ukázal, abych se v tý věci věděl čím spraviti, ale nic jsem toho při něm obdržeti nemohl. A já také dávše toho ve dezkách hledati, aby on aneb předkové jeho to ve dezkách měli, toho jsem se doptati nemohl. Tak toliko nějakým let vydržením, vetřevši se toliko v klíče od kostela toho, by ukazující vně na pořad práva a sám jeho nenásledující v takovém nepořádném držení zůstávati usiloval, nebo já té fary majíc od ní klíče i všech dědin v držení a užívání jsem, a dědiny sám jsem na díle všechny osíti dal, a toho požívám, toliko on pan Vrábský klíče od kostela má. Jakož pak kdyby ta věc k soudu přišla, nemohl bych pomínouti než Vaší císařské Milosti pana prokurátora na místě Vaší císařské Milosti jakožto správci týchž dědin o zastoupení následovati, ale jsem k Vaší císařské Milosti té ponížené a poddané naděje, že mě v té věci milostivě, tak abych toho také, což jsem od Vaší císařské Milosti koupil a zaplatil, i ve dezky sobě to vloženo mám, bez nějakého soudného způsobu a mě k outratám přivozování užiti mohl, opatřiti ráčíte. A přesto chce-li se on p. Vrábský před Vaší císařskou Milostí v tom zjevně ohlásiti, že to chce dostatečně provésti a pokázati, že ta fara neb podací jeho dědičné jest, za to se vši ponížeností Vaší císařské Milosti prosím v jistém času sročiti a s jich milostí nejvyššími pány ouředníky a soudci zemskými a radami Vaší císařské Milosti milostivě vyslyšeti a vejpovědi spravedlivou podělití, tehdy já chci na tom přestati. A pakli mu se toho učiniti nevidí, poněvadž já jsem již toho v držení, chce-li on mne pořadem práva viniti, cesta se mu nezavírá. Ano nejmilostivější císaři, kdyby k soudu aneb průvodu jíti mělo, jest ta naděje, že by se to v kapitule hradu pražského našlo a vyhledalo, že přede dvěma sty lety arcibiskupové pražští jsou na tu faru kněží dosazovali. A podle poručení pánů komorátův komory české tu suplikaci jeho pana Vrábského podle této mé ponížené odpovědi zase Vaší císařské Milosti odsílám, a s tím se Vaší císařské Milosti v milostivou ochranu poručena činím.

[Adresováno]:

18. Junii 85

Nejjasnějšímu a nejnepřemoženějšímu, velikomocnému římskému císaři etc. uherskému a českému etc. králi, panu, pánu mému nejmilostivějšímu ponížená suplikaci ode mne Kryštofa Loubského z Lub [dále poškozeno]

EDIČNÍ PŘÍLOHA Č. 4 – SMÍRČÍ SMLOUVA MEZI VILÉMEM TLUKSOU VRÁBSKÝM Z VRÁBÍ NA DRAHENICÍCH A HYNKEM LOUBSKÝM Z LUB NA HOROSEDLECH, UPRAVUJÍCÍ PATRONÁTNÍ PRÁVO KE KOSTELU SV. JANA KŘTITELE NA STRAŽIŠTI.

Národní archiv, Desky zemské vetší, inv. č. 176, folio J

Datum 12. srpna 1599

Léta od narození syna Božího 1599 ve čtvrtek po svatém Vavřinci, mnou Janem Bukovanským Pintou z Bukovan a na Zbenicích jakožto prostředkem od stran dožádaných stalo se přátelské porovnání a smlouva celá a dokonalá mezi urozenými a statečnými rytíři panem Vilémem Vrábským Tluskou z Vrábí na Drahenicích v jedné, a panem Hynkem Loubským z Lub na Myslině a Horosedlých strany druhé, a to takové jakož jest nadepsaný pan Vilím Vrábský pravil sobě míti po předcích svých a držitele statku drahenického, právo a spravedlivost a ke kolátorství aneb podacímu stražičkému, tak že by jemu

takové kolátorství pod spravování jeho náležeti mělo. K čemuž vejš psaný pan Hynek Loubský přistoupiti a místa dáti nechtěl. Poněvadž dobré paměti někdy strejce jeho pan Kryštof Loubský z Lub a na Renčicích sobě to pořádně od bohomilosti císařské pana pana nás všech nejmilostivějšího prodáno a v dezky zemský vloženo a zapsáno má. A jeho Milost císařská, takový trh, že mu to milostivě třetinou vejš neb jakkoli spravovati ráčí. On pak pan Hynek Loubský toho všeho trh mí též pořádně v držení a užívání jest také vešel. I poznávajíce obě strany jak pan Vilím Vrábský, též pan Hynek Loubský, když

by niakým k dalším odporům mezi nimi ta věc přišla, že by oběma malý zisk z toho přijít mohl. A více všetřýjce mezi sebou dobrého přátelství a srozumění, tak to jsou se o to skrze mne nadepsaného prostředka, přátelsky a pěkně s dobrou vůlí jich porovnali a spokojili. Předně vypsaný pan Vilím Vrábanský pokudž by pak k takovému kolátorství, jaké právo a spravedlivost měl, od toho dobrovolně upuští a hned upustil, sám za sebe dědice a budoucí svůj aneb držitele statku drahenického připovídající žádným vymyšleným způsobem na to více se nepotahovati a další jakou spravedlnost k tomu záduší sobě pokládati, a to na tento níže psaný způsob.

Nejprve aby jemu anebo dědicům a budoucím jeho a držitelům statku drahenického, ta louka zádušní, kteráž sluje Dubčice, pod tím platem, jaká od starodávna k témuž dotčenému záduší z ní každoročně totižto, tři kopy třiceti grošů míšeňských vycházel, k držení a užívání bezevší překážky jednoho každého zůstávala. Kterýžto plat od mého aneb budoucích držitelů statku drahenického, bezevší odpornosti, a to při času svatého Václava, každého roku k záduší tomu vycházeti a vyplňovati se má, a pokudž by pak buď od kteréhokoliv držitele statku drahenického zůvávající aneb jsouce v držení takové louky, takový plat každý rok tak záuplna nevycházel a se zadržoval i také jestližeby kdy, buď on pan Vilím Vrábanský aneb budoucí držitelé statku drahenického takové louky užívati dobrovolně nechťeli, má dotyčná louka snad jiným, a to vedle starobylého pořádku a zůstavi, totižto šesti lidem osedlým ze vsi Drahenic, přisuzujíc ze vsi Drahenic ze dvou prve vosedlých a již svedených a skoupených do vsi Drahenic a dvěma ze vsi Rastel, pod týž plat k užívání zachována bejti. Jestliže by pak k tomu přišlo a ti lidé vejš jmenovaní takové louky v užívání vešli a tím platem k záduší stražickému náležijícím od sněti sena hned při svatým Václavě, anebo ve čtyrech nedělích pořád zběhlých. Kostelníka toho času k tomu nařazenému prodlévati a od sebe neodvedl. Tehdy ihned bez žalobného psaní má na nich kostelník ten toho času k tomu nařazený, takový plat, kterýž by zadrželi právem stavim dobývati.

Druhé, z těch desátek a jiných všelijakých povinností, kterýž tak od lidí prvé osedlých a již koupených ze vsi Drahenic od starodávna k témuž záduší stražickému se vykonávali aneb vykonávati měli, z nich ze všech takových povinností, aby věčně sešlo a více žádný desátek z týž vsi a nebolíto již dvoru Drahenic, aby nevycházeli a na ně žádný správce aneb knězi téhož záduší se potahovati moci nebude. Ani žáný pán a držitel statku myslínského, ani dědicové a budoucí jeho. O zadržáli pak desátek všecky, jest se správci duchovním tehdy téhož záduší, on pan Vilím Vrábanský spokojil. A na proti tomu, aby se tím tomu chudému záduší žádné ublížení nestalo (ne z jaké povinnosti, ale ze své dobré vůle a na zlepšení jiných nedostatkův téhož záduší) on pan Vilím Vrábanský padesáte kop míšeňských dal a ihned od sebe odvedl.

Třetí, co se dotýče všelijakých zadržalých platův z krav, a jiných lidí poddaných pana Vilíma Vrábanského, buďto ze vsi Drahenic i Drahenic, kterýž by se vynajíti, až do toho času, jaký datum této smlouvy zpočátku ukazuje mohli. Ti lidé žádný z nich upomínání a skrze to ničivý ztěžování bejti nemají. Než od toho času dotčeného kdežby jakým platy aneb desátky k dotčenému záduší povinovati byl, i také jakýmžbykoliv jaký krávy v té vsi Drahenicích a nebo Jan Starej, kterýž tu v Drahenicích osedlým byl, jakou krávu k záduší náležitou měl. An se to dostatečně a spravedlivě najde, čímž tak z nich platiti by měli. Zůstávali to již budou povinni vedle náležitosti a bez odpornosti od počtu učiněný ihned vykonati i časně knězi pro lepší vychování jeho desátky ze vsi Drahenic vycházeti a jemu dávany býti mají. A od té fary takové desátky ze vsi Drahenic nikam jinam na časy budoucí a věčně bejti nemají.

Čtvrté, kalich kterýž od toho záduší v zástavě byl, a skrze pana Vilíma Vrábanského vedle nařízení dobré pověsti paní Voršuly Vrábanský z Bukova paní máteři jeho zase vyplacen jest. Ten jest ihned zase dávno k témuž záduší od něho dán. Též registra hlavní a misál téhož záduší to všecko jest od pana Vilíma Vrábanského navraceno a panu Hynkovi Loubskému v moc jeho uvedeno.

Páté, pohřeb rodu pánů Vrábanských, dědicův a budoucích jich i také držitelů statku drahenického v témž chrámě Páně věčně zůstávati má, a naposledy s tou přítomnejminkou, počet téhož záduší kdyžby se diti a konati měl má se od každého kolátora téhož záduší držitelé statku drahenického, aby toho přítomen byl, ve známost vésti. A tolikéž držitele statku myslínského mají na tu faru pořádného kněze dosazovati.

A což tak tuto skrze mne nadepsaného prostředka mezi nimi smluveno a srovnáno jest, tom všemu jsou připověděli jakž na ctné rytířské lidi záleží (i za dědice a budoucí své při povídající) žádosti učinili. A kdyžbykoliv, která strana anebo dědicové budoucích jich chtěli sobě tuto smlouvu v dezky zemské vložiti, to bude moci (by i druhá strana přítomna nebyla) učiniti. A pro lepší svědomí toho dožádali jsou se strany urozených vladyk pana Jana Loubského z Lub a na Zalužanech a pana Adama Bukovanského Pinty z Bukovan a na Bukovanech, že jsou také pečeti své k těmto smlouvám vedle nich (však sobě dědicům a budoucím svým beze škody) přitiskli a rukou svou se podepsali stalo se léta a dne svrch upsaného.

[podpisy aktérů, mediátora a dvou svědků]:

Jan Bukovanský z Bukovan, Vilém z Vrábí, Hynek Loubský z Lub, Jan z Lub, Adam Bukovanský Pinta z Bukovan

[závěrečná poznámka]:

Tato smlouva v dezky zemské od Vilíma Vrábanského Tluksy z Vrábí a na Drahenicích, na vejminku v též smlouvě dostavenou vložena a slovo od slovo vepsána jest.

DIE RENAISSANCEGRUFT UND GEMALTE WAPPENGALERIE ZU EHREN UND EWIGEM GEDÄCHTNIS DES GESCHLECHTES DER HERREN VON WRABI IN DER KIRCHE DES HL. JOHANNES DES TÄUFERS IN STRAŽIŠTĚ BEI BŘEZNICE

Man widmete das Augenmerk der Kirche des hl. Johannes d. T. in Stražiště nahe von Březnice (Bez. Příbram) lediglich einmal, und zwar als einem Beispiel der frühgotischen Dorfkirchenbaukunst. Dieses selektive Herantreten schob in bestimmtem Maß die jüngeren, weniger bedeutenden Etappen ihrer architektonischen Entwicklung zurück.

Der Sakralbau verbirgt unter dem Presbyterium eine Renaissancegruft, an deren Vollendung die Ausmalung des liturgischen Raums unmittelbar folgte, die in den Jahren 1613–1616 von Vilém (dem Ältesten) Tluksa Vrábanský v. Wrabi als Familienbegräbnisstätte beabsichtigt konzipiert wurde. Die Gedenkinschrift mit der gemalten Wappengalerie ist vor dem Hintergrund des langjährigen Streits um das Patronatsrecht zwischen den Vrábanský v. Wrabi und den Loubský v. Lub zu verstehen, zu dem außerordentlich wertvolle Schriftquellen vorhanden sind. Der vermögensrechtliche Streit wurde 1599 mit einem Schiedsvertrag getilgt, der auf Anlass von Vilém Vrábanský v. Wrabi

in die Landtafel eingetragen wurde. Die altertümliche Tradition der Begräbnisse der Besitzer von Drahenice vermitteln in Stražiště acht Grabsteine aus dem 16. Jahrhundert mit gut lesbaren Inschriften. Die in ihnen enthaltenen biographischen Angaben stellen einzigartige Quellen für die Geschlechtskundeforschung und -zusammenhänge eines (seit langem) ausgelöschten Geschlechts dar.

Die Archivrecherchen brachten auch eine Reihe Schlüsselinformationen zu den baulichen Veränderungen der Kirche herbei: Die Register von Orlik (Worlik) und Kirchenrechnungen enthalten Belege zu den bislang erhaltenen Dachkonstruktionen über dem Presbyterium (nach 1630/1631) und dem Schiff (wohl 1656), die mit der dendrochronologischen Analyse und den bauhistorischen Quellen übereinstimmen. Sie registrieren auch die Barockisierung des Sakralbereichs unter Patronat von Johann Christian I. v. Eggenberg um 1700. Die Erforschung der Archivalien hat die Datierung und Funktion einzelner

Kirchhofsobjekte eindeutig erklärt. Die Kapelle des hl. Johannes d. T. aus den Jahren 1696–1697 stammt aus der gleichen Bauphase wie die Umfriedungsmauer mit gewölbtem Tor. Die sog. Bastei ist in der Tatsache die ehemalige Beinkapelle, deren Bau in den Jahren 1700–1703 verlief. Auch die Belege zur Urheberschaft des Barockturms sind nicht weniger bedeutend, denn der Bau wurde lediglich anhand der Stilanalyse der architektonischen Glieder an Marcantonio Canevalle zugeschrieben (Baubewilligung 1708, Ausführung 1709–1710).

Das Worlíker Archiv bewahrt auch die bislang nicht veröffentlichten architektonischen Entwürfe auf, die ein zwar bemerkenswertes, aber nicht ausgeführtes Kapitel der Geschichte der Kirche in Stražiště veranschaulichen. Die Schwarzenberger Sekundogenitur plante hier in den Jahren 1837–1840, und zwar in der engen Nachbarschaft der renaissancezeitlichen Nekropole der Herren von Wrabi, die Errichtung der neoklassizistischen Familiengruft nach Entwurf von Johann Philipp Joendl.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Titelblatt „O erbu a rodu starodávném pánů Vrábských z Vrábí“ (Von dem Wappen und dem altertümlichen Geschlecht der Herren Vrábský von Vrábí) aus dem Buch *Diadochos von Bartholomäus Paprocky*, kolorierter Holzschnitt von Johann Willenberg, Druck 1602 (Foto Nationalbibliothek Prag, Sign. 54 A 69).

Abb. 2: a – Einleitungsseite des am 3. Mai 1585 datierten Briefs von Jan Vrábský v. Wrabi in Drahenice an Kaiser Rudolf II. im Betreff der Kollatur zur Kirche d. hl. Johannes d. T. in Stražiště; b – Unterschrift von Jan Vrábský v. Wrabi (alle Fotos Š. Kolářová, falls nicht anders angegeben).

Abb. 3: Stražiště (Bez. Příbram), Kirchhof mit der Kirche des hl. Johannes d. T., Gesamtansicht

Abb. 4: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T. mit Umfriedung, Gesamtansicht von Südosten, links die Frühbarockkapelle, rechts springt aus dem umfriedeten Bereich der halbrunde Körper des ehemaligen Beinhauses (sog. Bastei).

Abb. 5: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., die Massenkomposition des Baukörpers vom Schiff, dem gotisch-renaissancezeitlichen Presbyterium und dem Barockturm von Marcantonio Canevalle († 1711).

Abb. 6: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Gesamtansicht des 1613–1616 unter Vilém (d. Ältesten) Vrábský Tluksa v. Wrabi verlängerten Presbyteriums.

Abb. 7: Stražiště, Karte der Domäne Orlík (Worlík), 1708. Die Bildquelle zeigt die Kirche des hl. Johannes d. T. noch mit dem (frühgotischen) Eckturm kurz vor seinem Abriss und dem nachfolgenden Neubau des quadratischen axialen Barockturms nach Plänen von Marcantonio Canevalle in den Jahren 1708–1710 (Digitalisierung SOA [Staatliches Regionalarchiv] Třeboň, VS Orlík nad Vltavou, Nr. 28).

Abb. 8: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Schiff, Südseite, das bei der Instandsetzung der Kirche im Jahre 2000 freigelegte frühgotische Portal aus lokalem Granit.

Abb. 9: Stražiště, Kirche d. hl. Johannes d. T., Durchblick durch das vergitterte Fenster in das tonnengewölbte Gruftinnere. Im Vordergrund befinden sich die zum Teil aufgenommenen Holzsärge, die Karl III. v. Schwarzenberg 1886 beschaffen hat.

Abb. 10: Rechnung mit Vermerk, dass Adam Hynek Vrábský Tluksa v. Wrabi († 1660) der Kirchenstiftung von Stražiště 40 Schock Meißner Groschen für ausgeführte Renovierungen zuschreiben gelassen hat: Zwei nicht datierte Eintragungen zur Errichtung des Dachwerks über dem Presbyterium haben die Schlüsselbedeutung; wohl nach 1630.

Abb. 11: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., historischer Blick in das Presbyterium mit dem Altar des hl. Johannes d. T. und Jungfrau Maria vor den Diebstählen der 1990er Jahre, nicht datiert, wohl 1969 (NPÚ ÚOP [Nationalinstitut für Denkmalpflege, Facharbeitsstelle] für Mittelböhmen, Digitalisierung R. Juráček).

Abb. 12: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Barockturm von Marcantonio Canevalle – vergleichende Entwurfskizze für die Renovierung (Auswechslung) der Zwiebelhaube mit Aufnahme des vorherigen Zustands, nicht datiert, laut Urkundenmaterial 1776.

Abb. 13: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., historische (und bis heutzutage die einzige) Plandokumentation vom Maurermeister Josef Vančata aus dem Jahr 1839 als Bildquelle zur architektonischen Gliederung des Turms und Formsprache der heute nicht mehr vorhandenen Zwiebelhaube von Canevalle: a – Aufriss der Kirche (Süd-, Ost- und Westansicht); b – Längsschnitt über die Kirche (samt der Vrábský-Gruft) und Querschnitt über das Presbyterium.

Abb. 14: Stražiště, Barocktor mit der Kapelle des hl. Johannes d. T., 1696–1697.

Abb. 15: Stražiště, Barockkapelle des hl. Johannes d. T., Ansicht vom Kirchhof zu.

Abb. 16: Stražiště, Barockkapelle des hl. Johannes d. T., Detail vom Schweifgiebel der Kapelle und Volutenflügel des Torbaus.

Abb. 17: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Presbyterium, Nordwand mit dem Eingang in die Sakristei, über dem Patronatsgestühl das Schwarzenberg-Wappen.

Abb. 18: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., nachträglich vermauerter Deckel der Gruft aus dem Jahr 1616 und Grabstein von Voršila Vrábská v. Bukova († 1598) an der Presbyteriumssüdwand.

Abb. 19: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Grabstein von Václav Drahenický v. Rastel († 1515).

Abb. 20: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Grabstein von Markyta Vrábská, geb. Malovec v. Malovic († 1560), der ersten Gemahlin von Hynek (d. Ältesten) Vrábský v. Wrabi († 1571).

Abb. 21: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Grabsteine der Kinder von Hynek (d. Ältesten) Vrábský v. Wrabi († 1571); Grabstein von Anna Vrábská († 1568); b – Grabstein von Eva Vrábská († 1570); c – Grabstein von David Vrábský († 1571); d – Grabstein von Adam Vrábský († 1572).

Abb. 22: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Grabstein von Hynek (d. Ältesten) Vrábský v. Wrabi († 1571), dem Gründer der Drahenitzer Linie.

Abb. 23: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Grabstein von Voršila Vrábská, geb. Muchka v. Bukova († 1598), der zweiten Gemahlin von Hynek (d. Ältesten) Vrábský v. Wrabi († 1571).

Abb. 24: Testament von Voršila Vrábská v. Bukova und in Drahenický vom 30. März 1598, mit den Siegeln der Erblasserin und drei Zeugen: Friedrich Bešín v. Bešín und in Benčice, Jan Loubský von Lub und in Zalužany und Hynek Loubský v. Lub und in Myslín versehen.

Abb. 25: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Steindeckel der Gruft mit dem Allianzwappen von Vilém (d. Ältesten) Vrábský Tluksa v. Wrabi und seiner (zweiten) Gemahlin Anna Magdalena Vrábská v. Vidršperk, 1616 datiert.

Abb. 26: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Memorialinschrift mit Wappen von Vilém (d. Ältesten) Vrábský Tluksa v. Wrabi und seiner Ehefrau Eva Předenická v. Předenic und Anna Magdalena Vidršpergárová v. Vidršperk an der Vorderseite des Renaissancegewölbes an der rechten Seite des Hochaltars.

Abb. 27: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Memorialinschrift an der Presbyteriumssüdseite, die die Schlüsselquelle zum Bau der Gruft und der ikonographischen Konzeption der Nekropole des Geschlechts Vrábský aus den Jahren 1613–1616 darstellt.

Abb. 28: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Presbyterium, Renaissancegewölbe, sechs identische Wappen der Vrábský v. Wrabi in elliptischen Kränzen an der linken Seite des Hochaltars.

Abb. 29: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Wappengalerie an der Presbyteriumssüdseite, Wappen von Eva Předenická v. Předenic.

Abb. 30: Wappen von Předenický v. Předenic aus dem für den zukünftigen Kaiser Rudolf II. verfertigten Manuskript (Digitalisierung ÖNB, Sign. Cod.8330).

Abb. 31: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Wappengalerie an der Presbyteriumssüdseite, Wappen von Anna Maria Videršpergárová v. Vidršperk.

Abb. 32: Wappen von Videršpergár v. Vidršperk aus der Geschlechts- und Wappenkundesammlung von Gottfried Daniel, Frhr. von Wunschwitz.

Abb. 33: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Wappengalerie an der Presbyteriumssüdseite, eines der sechs identischen Wappen Vrábský v. Wrabi mit elliptischem Kranz.

Abb. 34: Wappen von Vrábský v. Wrabi aus dem für den zukünftigen Kaiser Rudolf II. verfertigten Manuskript (Digitalisierung ÖNB, Sign. Cod.8330).

Abb. 35: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., Epitaphium des Bauherrn der Gruft Vilém Ferdinand Vrábský Tluksa v. Wrabi († 1647), Enkels von Vilém (d. Ältesten) Tluksa Vrábský v. Wrabi, Detail mit dem abgebildeten Wappen (Foto Muzeum Karlovy Vary [Museum Karlsbad], Best.-Nr. Uo 995).

Abb. 36: Papiertotenschild der letzten Mitgliederin des Vrábský-Geschlechts Katharina Eleonora Barbara Baronin Vrábský v. Wrabi († am 23. Mai 1739).

Abb. 37: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., nicht ausgeführter Plan vom Architekt Johann Philipp Joendl für den neoklassizistischen Umbau zur Errichtung der Familiengruft der Schwarzenberg-Sekundogenitur, 1837–1840.

Abb. 38: Stražiště, Kirche des hl. Johannes d. T., nicht ausgeführter Plan für den radikalen Umbau der Kirche in der Neogotik zusammen mit Errichtung der Familiengruft der Schwarzenberg-Sekundogenitur, ohne Signatur und Datierung, vor 1860.

Übersetzung J. Noll